

Nr. 21
1939
30 s.

Haitse Kodu!

Vabadussõja Ajaloo Komitee väljaandel ilmuva suurteose

Eesti Vabadussõda 1918–1920

II köite

ettetellimine soodustatud hindadega on avatud 31. detsembrini 1939

Ettetellimisega ei pikendata

Koos II köite ettetellisega on võimalik tellida soodustatud hindadega ka I köidet harilikul paberil. Käsitsi valmistatud paberil trükitud eksemplare on saada vaid vähesel arvul

Soodustatud ettetellimise hinnad on:

	Harilikul paberil		Kriitpaberil	Käsitsi valmistatud paberil	
	I köide	II köide	II köide	I köide	II köide
Brošeeritult või brošeerimata	Kr. 4	Kr. 4	Kr. 6	Kr. 40	Kr. 45
Linases köites	Kr. 5	Kr. 5	Kr. 7	—	—
Poolnahkköites	Kr. 6	Kr. 6	Kr. 8	—	—
E.Taska luksusköites: Poolnahk	Kr. 7	Kr. 7	Kr. 9	—	—
Uleni nahk	Kr. 10	Kr. 10	Kr. 12	Kr. 50	Kr. 55

Raamatute saatmiseks posti teel tuleb tellimishinnale juure lisada saatekuludeks 50 senti raamatult. 6 eks. ja rohkema arvu eksemplaride tellimisel saadetakse raamatud tellijaile väljaspool Tallinna ligemasse raudteejaama ühises pakis VAK Töökomisjoni kulul

Tellimised tulevad saata aadressil: Vabadussõja Ajaloo Komitee (VAK) Töökomisjon, Pagari tn. 1, Tallinn. Tallinnas võetakse tellimisi vastu Sõjamineisteriumis, Pagari t. 1 (üldises ooteruumis), tööpäevadel kella 9—13-ni. Tel. 417-20 VAK Töökomisjoni posti jooksev arve nr. 661, Eesti Pangas

53 arve nr. 4275

AEKSASTI ETTETELLIJAD SAAVAD RAAMATU KATTE JÕULUKS

Enne tellimisraha tasumist raamatut välja ei saadeta

Vabadussõja Ajaloo Komitee Töökomisjon

Riigi Piiritusmonopol

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00-12.00.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9-3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/4 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HAALEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel J. Maide (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten A. Truuvere (esimehe asetäitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel A. Balder, Tallinna Maleva pealik kol.-ltm. R. Lints, Pärnu Maleva pealik kol.-ltm. J. Lugus, Tartumaa Maleva pealik kol. P. Asmus, Viru Maleva pealik kol.-ltm. G. Vaher, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. Juuli Steinmann, Noorte Kotkaste Peastaabi ülem noortemagister J. Tedersoo, Kodutütarde esindajana keeleteadlane prl. Lilli Room ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane R. Jukk.

Nr. 21

1939

SISUKORD:

Kaanel: KL sidevõistluste sidetöökont liini üle tee viimas.

— Kaitseliidu 21. aastapäevaks.

R.: Enam realiteeditunnet.

— Politseidirektor Juhan Sooman 50-aastane.

— O. Viirsoo — Lääne Maleva pealiku uus abi.

— Naiskodukaitse Tallinna Ringkonna Lõuna jaoskonna tegevusest.

— Kaitseliidu juhtivaid tegelasi sõjaväkke kõrgematele ametikohtadele.

— Tuletorn näitab teed.

A. B.: Kaitseliidu patrulli- ja sidevõistlused Tapal.

A. Peel: Film rahva teenistuses.

H. N.: Sõna on torpeedol.

J. H.: Suuri murranguid maailma ajaloost.

— ju: Kaug-Ida keerdsõlm.

— Mardi- ja kadripäeva mängudest.

— Meilt ja mujalt.

PERENAISED!

Töö majapidamises on mänguasi, kui on käepärast

Lodix kingakreem

Sidol metalli- ja aknapuhastaja

Sigella poonimisvaha

Sirax küürimispulber

Soliid jõulu- ja majapidamisküünlad

Sopol plekkide eemaldaja

A-S. SIDOL COMPANY

TALLINN, SOO 29, TELEFON 441-00

Pärnu Majanduse Ühisus Pärnus

Liikmeid 3.750

Omakapitale Kr. 530.000.—

Kinnisvarasid „ 460.000.—

Läbimüük „ 2.900.000.—

Kauplused: Pärnus, Tallinna mnt. 8 ja Riia mnt. 20.

Osakonnad: Tõstamaal, Vändras, Suurejõel, Jaagupis,
Vigalas, Toris, Surjus ja Lõpel

SÕJAVÄE MAJANDUSÜHISUS

Tallinnas: Pikk 11 ● Vene 5
Kopli 21 ● Liivalaia 64
Gonsiori 31

Osakonnades:

TARTU, Võidu 3	PÄRNU, Kalevi 27
VÕRU, Jüri 24	NARVA, Malmi 1
RAKVERE, Lai 17	VILJANDI, Tartu 9

Kaitseliidu tarbed, pudu-, parfümeeria-, veini- ja koloniaalkaubad!

Rätsepa-, pesuõmbluse- ja kingsepatöökojad Tallinnas

V.-Posti 3 Pikk 11 Vene 5

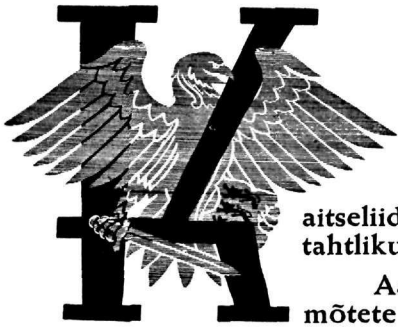
tagavad tööde meeldiva, vastupidava ja täpse täitmise!

Kaitse Kodu!

Nr. 21

Tallinnas, 16. novembril 1939

XV aastakäik

Kaitseliidu üleriigiline organisatsioon tähistas 11. novembril s. a. Eesti vabatahtliku kodukaitse rajamise 21. aastapäeva.

Aastapäeva puhul on meil heameel konstateerida Kaitseliidu õilsate mõtete ja sihtide tugevnemist meie vabatahtliku kodukaitse pere liikmete ridades. Seda ei tarvitse meie ainult ise konstateerida — ka väljastpoolt on avaldatud Kaitseliidu isamaalisele tööle ja riikliku iseseisvuse kindlustamiseks vajalikule valmisolekule üldist tunnustust. See kõik annab meile uut jõudu ja indu oma senise kõrgeaatelise töö jätkamiseks kodumaa parema tuleviku rajamise sihis.

Kaitseliidu senine töö on leidnud üksikasjalikku kajastumist möödunud aastal Kaitseliidu 20 a. juubeli puhul ilmunud „Kaitse Kodu!“ erinumbris. Käesoleval juhul märgiksime vaid seda, et see töö on jätkunud aasta jooksul püsivalt endises suunas, koondades Kaitseliidu meeste, naiste ja noorte ridasid veelgi koomale ja luues nendele uusi ülesandeid oma kauni kodumaa teenimiseks.

Viimasel aastal, mil Euroopa poliitilised sündmused on võtnud maailmarahule järsult ähvardava kuju, on olnud Kaitseliidu liikmete ridade koondamine meie valju riikliku erapooletuse kaitseks meile väljastpoolt sõbralikku suhtumist kindlustava tähtsusega.

Erakorralised ajad on seadnud meie ette ka erakorralisi ülesandeid. Eeskätt märgime neist korrahoidmist ja valvepidamist kodumaal Nõukogude Liidu vägede toomisel Eestisse neile vastastikuse abi andmise lepingus ettemääratud baasidesse. Selle ülesande lahendas Kaitseliit tunnustava hinnanguga meie sõjaväe kõrgeima juhi Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri poolt. See näitab, et Kaitseliit on suuteline igas olukorras täitma tema peale pandavaid kohustusi.

Astudes nüüd üle 21. aastapäeva künnise peame meie arendama oma vabatahtlikku kodukaitse tööd antud aja ja võimaluste piires, tähele pannes seda, et see töö oleks püsivaks jatkuks seni täidetud ülesannetele. Mitte üksi oma liikmete arvu, vaid töö kvalifikatsiooni tõus saagu meie edaspidiste eesmärkide teerajajaks. Sel ajal, kui ükski kodanik ei tohi meie kodumaa heaoleku teenimisele kaduma minna, peame meie hoolitsema selle eest, et kõikide kodanike ülesanded kokku annaksid meie riiklikule kindlustusele tugeva aluse.

Meie ei tungi kellegi võõra poliitikasse, kuid meie hoiame eestlase eestlasena. Meie ei tohi taotleda midagi kunstlikku, kõik meie ülesannetes peab olema tasakaalustatud ja loomulik. Selle juures peame silmas pidama, et igale inimesele antaks võimalus loomulikult areneda oma ülesannetes. See on maksev niihästi Kaitseliidu meeste ja naiste suhtes kui ka noorte järelekasvu eest hoolitsemisel.

Kaitseliidu sisemise tugevuse üheks kindlaimaks aluseks on olnud vankumatu ühtekuuluvuse tunne ta liikmeskonna ridades. Seda tunnet kindlana edasi hoida tähendab kindlustada ja arendada Kaitseliidu kõrgeaatelist kodukaitse tööd.

Aastapäeva puhul soovime selle töö jätkamiseks kogu Kaitseliidu perele — meestele ja naistele, noortele ja vanadele — väsimatut tööjõudu ja indu.

Enam realiteeditunnet!

Mõtteid „Sõduris“ nr. 42 s. a. ilmunud E. R. SARV'e artikli puhul: „Õhujõudude osa tänapäeva sõjategevuses“

Õhujõudude osatähtsust tulevikusõjas on meie sõjakirjanduses viimaste aastate kestel käsitletud võrdlemisi sagedasti.

Seejuures ei saa jätta märkimata, et see tihti-peale on teostunud vägagi tendentsioosses vaimus. Punase niidina peagu kõigist neist kirjutustest on käinud läbi väide, et kaasajal lennuväe osatähtsus sõjas ja sõja otsustavuse kujunemisel on minimaalne, et tema tehniline ja moraalne efekt pole nimetamisväärne.

Sellase mõttekäigu ülesehitamise aluseks on olnud enamasti lähtumine Douhet' väitest, et lennuvägi tulevikusõjas omab otsustavat tähtsust. Seepärast on vaja osutada tema ülesehitamisele peamist tähelepanu, tehes seda isegi teiste relvaliikide arvel.

Kained ja asjalikud kaalumised, suured õppused ja manöövrid ning pärast maailmasõda aset leidnud väiksemate sõdade kogemused on tõestanud Douhet' väite ilmset ühekskülgust. Tegelikult näeme, et ükski riik oma riigikaitsejõudude ja käesoleva sõja ettevalmistusel ei lasknud end mõjutada Douhet' väite radikaalsusest, vaid kõik riigid arendasid vastavas proportsioonis k o i k i relvaliike, osutades ühtlasi äärmiselt suurt tähelepanu lennuväe ülesehitamisele.

Mitmed sõjakirjanikud aga, ja enamasti ka meie sõjakirjandus, on asunud seisukohale, et kui Douhet' teooriat täies ulatuses ei realiseeritud riigikaitseorganisatsiooni kujundamisel, siis, tähendab, lennuväe osatähtsus kaasaja sõjas on üldse minimaalne, see on bluffirelv, nagu Douhet' teooriaga on bluff, ning sellele relvale ning kaitseabinõudele tema vastu pole vaja osutada erilist tähelepanu.

Tõendusid neile väitele otsiti peamiselt Abessiinia ja Hispaania sõja kogemustest, ehkki olukorra kaine hinne, seal kasutamist leidnud õhujõudude arvu arvestamine ning nende sõdade eriliste olude silmaspidamine pidid andma lennuväe tegevuse efektiivsuse kohta teissuguse sünteesi kui eespool mainitu.

Sageli on ka väidetud, et lennuväe tegevuse efektiivsus agraarriikide vastu olevat minimaalne, kuna seal puuduvat väärilised ründamisobjektid. See väide tundub ilmselt ekslikuna. Kui agraarriigil pole nimetamisväärselt sõjatööstust, siis on ta sunnitud sõja läbi viimisel baseeruma mõnel tööstusriigil. Sel juhul tema õrnadeks kohtadeks õhupommituste seisukohast kujunevad tema juureveoteed (sadamad, raudteed). Kuid agraarriigil on samuti olemas omad juhtimis- ja valitsemiskeskused, on omad sõlmjaamad, sillad, silod jne. Nende hävitamine aga võib paisata segi riikliku ja sõjalise juhtimise, juureveo korraldamise jne.

Osaliselt sellaste kunstlike argumentatsioonide otsimine väikeriigi seisukohast oli muidugi arusaadav: mitte

omadest materiaalseid võimalusi oma õhukaitse väljahitamiseks vajalisel määral sooviti näha lennuväe tegevust vähe efektiivsena. Sellases suhtumises küsimusele peitus aga ühtlasi ka suur oht: juhtkonna ja elanikkonna materiaalne ja moraalne mittevalmisolek õhurünnakute paralüüsimiseks.

Kuid olgu kuidas on — sellased tõekspidamised „asitõenduste“ puudumisel võisid veel valitseda kuni äsja puhkenud sõjani.

Nüüd aga, 21. oktoobril 1939. a., s. o. 7 nädalat pärast sõja puhkemist ja pärast Poola täielist sõjalist hävitamist, kirjutab E. R. Sarv:

„... Selle... vaate kohaselt on kaitse õhuvaenlase vastu nii maapealsete kui õhuvahenditega arenenud kiiremini kui õhukallaletungi vahendid... Seega tekib küsimus, kas on veel mõtet atakeerida õhust moodsaid suurlinnu või hästi kaitstud sõjalisi objekte...“

Kui see teine väide on õige, siis pommitajate tähtsus väheneks selle tasemini, mis ilmneski juba Poola vallutamisel.“ (Minu harvendus. R.).

Väita Poola kogemustel, et pommituslennuväe osatähtsus ja seega *eo ipso* ka lennuväe osatähtsus üldse operatsioonide ja sõjakäigu kujunemisel terves ulatuses vähenes, millega autor nähtavasti tahab ütelda, et see oli minimaalne, tohiks olla küll igati liialdatud.

Tekib küsimus, kas on siin tegemist tõsiasjade mitteteadmisega või teadliku unnesuigutamisega.

Nende mõtete esiletõmine „Sõduri“ veergudel on doktriiniloov ja see asjaolu tingib, et meie nende küsimuste juures veidi lähemalt peatume.

Neid tegureid, mis viisid Poola ootamatult kiirele kokkuvarisemisele, oli muidugi palju. Kõikide nende vaatlemine ei kuulu aga selle kirjutuse raamidesse. Üheks olulisimaks neist oli aga kahtlemata sakslaste lennuväe suur ülekaal, tema jõuline tegevus ja lennuväe mõju alahindamine poolakate poolt. Vastavalt sellele poolakad ei osutanud ka küllaldast tähelepanu tarvilisele kaitsekorraldusele ei oma sõjaväe organisatsiooni kujundamisel, mobilisatsiooni ja koondamisvedude läbiviimisel ega ka tsiviilelanikkonna õhukaitse korraldamisel.

Lennuväe tegevuse efekti alahindamine viis selleni, et orgaaniline õhukaitse väliväes oli äärmiselt nõrk, sageli seda üldse ei olnud.

Mobilisatsiooni keskused olid liig kompaktselt koos. Suhteliselt pinevaks kujunenud üldpoliitilises olukorras üldmobilisatsiooni alati hilja. Sõjaline tegevus algas juba Poola mobilisatsiooni II päeval. Juba esimesed õhurünnakud paiskasid täiesti segi kõik need mobilisatsioonitööd, mis teostusid maa-

Politseidirektor Juhan Sooman 50-aastane

16. novembril k. a. pühitseb oma 50-dat sünnipäeva politseidirektor J. Sooman. J. Sooman on üks neist, kes võrsus Läänemaa ärksaima taluniku perekonnast ja tegi hiljem kaasa rahvusliku võitluse. Hiljem, Vabariigi loomispäevil, leiame teda tegutsemas vastutusrikastel ametikohtadel, ja neid ressoore on ta täitnud kuni tänini. Suur osa tema elutööst langeb politsei organiseerimisele, kujundamisele, missuguse organisatsiooni kõrgeima juhina ta on tegutsenud pikki aastaid. Oma otsese töö kõrval on juubilar elavalt osa võtnud seltskondlikust tööst, organiseerides ühistegelisi ettevõtteid, juhtides spordiorganisatsioone ja olles tegev hariduselu edendamisel.

Juubilar sündis 16. nov. 1889. a. Läänemaal Massu valla Jaani talus taluniku pojana. Juba varakult siirdus ta koolipõllule, omandades 1907. a. Pärnus kooliõpetaja kutse. Juba 1908. a. astus ta Lihula lähedale Penijõe algkooli õpetajaks. Õpetajakutses hakkas ta noortes ja seltskonnas õhutama rahvuslikku iseteadvust ja sattus seetõttu vastollu sakslust pooldavate ametiisikutega, eriti pastoriga. Ometi ei suutnud see juubilaritegevust mõjutada halvavalt, ei murdnud temas eestluse eest võitlevat hinge, küll oli aga ta sunnitud maha jätma Penijõe kooli ja asuma õpetajaks koduvalda Saastna algkooli. Siingi ei kujunenud ta vahekorrad kirikuhäraga ja mõisnikuga sugugi paremaks. Tahtmatult tuli töö koolipõllul jätta maha, et otsida uus teenistuskohat. 1911. a. sügisel leiamegi ta teenimas Haapsalus maakonna politseiülema abi asjaajajana ja 1914. a. kevadel juba asjaajajana Läänemaa politseiavalitsuses. Seda ajastut võimegi märkida tema politseikarjääri alguseks.

Elades Haapsalus töötas J. Sooman kaasa suure innuga „Kungla“ seltsis, kuhu oli koondunud eesti seltskond.

Pärast Vene revolutsiooni oli juubilar Vene ajut. valitsuse Läänemaa komissari asetäitjaks, missuguselt kohalt ta määrati Läänemaa Toitluskomitee esimeheks. Kui mainitud komitee enamlaste poolt võeti üle, astus ta teenistusse Tallinna Eestimaa Toitluskomitee sekretärina, kus ta püsis kuni okupatsioonivõimude võimule tulekuni.

12. dets. 1918. a. astus J. Sooman Eesti Ajutise Valitsuse siseministeeriumi teenistusse asjadevalitsejana, kus teenis kuni 1923. a. alguseni. Samal ajal oli ta Riigi- ja Omavalitsuse Teenijate Kesklüüdi juhatusse liikmeks ja abiesimeheks.

5. jaan. 1923. a. määrati juubilar Kaitsepolitsei Pea-

valitsuse ülemaks, missugusest ajast tuleb arvata tema teenistust Eesti politseis. Samal aastal teostus politsei-harude korraldamine keskasutuse juures ja juubilar läks ettevõtte juhiks, kuid kutsuti sealt juba pärast 1. dets. 1924. a. politsei peavalitsuse ülema abiks, hilisema nimetusega politsei abidirektoriks. M. a. määrati ta politsei direktoriks. Vahepeal on juubilar täitnud ka lühemat aega vangimajade talituse abidirektori kohuseid.

See on linnulennuline ülevaade juubilaritegevusest. Soovime juubilarile edaspidises töös ja elus õnne politseipõllul, seltskondlikus töös ja isiklikus elus.

alal, mis asetseb Poola läänepiiri ja Visla vahel. Reservdiviiside moodustamine sai teostuda ainult ida pool Vislat ja sealgi mobilisatsioonitööd segati kohe sõja esimesest päevast peale. Nii näit. Varssavist sissekutsutud reservväelased, kelle mobilisatsioonikohad asetsevad 300 km ida pool Varssavit ja kes arvestuste järgi sinna pidid jõudma 6 tunniga, õhupommituste tõttu jõudsid sihtkohtadesse 6 päevaga.

Veel halvemaks kujunes olukord vägede koondamisvedude alal. Raudtee sõlmjaamade ja suure arvu raudteesildade purustamine paiskas täiesti segi vägede koondamise. Nii Tarnovi ja Krakovi vahel kümnete kilomeetrite pikkusel olid kuhjunud ešelonid, kes sildade purustamise tõttu ei saanud liikuda ei edasi ega tagasi. Sakslaste lennukivi tegi rongide ja vägede liikumise maanteedel päeval täiesti võimatuks. Ikka ja ikka jälle oldi sunnitud väljuma ešelonidest ja minema maanteedest kõrvale selleks, et otsida varju

metsades ja võsastikus. Ja needki sageli süüdati süütepommidega. Liikumine võis teostuda ainult öösiti. Isegi need transpordid, mis sõja algul suunati idapiiriäärsetest garnisonidest lääne poole, olid võimalikud ainult öösiti.

Lennuväe pommitustega ka juhtimisaparatuur paisati segi. Valitsus ja vägede ülemjuhataja staap olid varsti pärast sõja algust sunnitud Varssavist lahkuma. Sellest ajast peale õieti enam ei olnud olemas ei riigi ega vägede üldjuhtimist. Ainsaks kohaks, kus vägede ülemjuhataja staap olevalt saanud välja pakkida oma kohvrid, oli Brest-Litovsk. Sealgi tabas staapi ränk õhurünnak, mis sunnitas staabis suuri kaotusi. Siitpeale vägede üldjuhtimine lakkas täieliselt.

Kuid ka vägede kohapealne juhtimine oli takistatud lennukite rünnakute tõttu. Üksikuid väiksemaid staape, isegi üksikuid autodel ja mootorrattail sõitvaid side-agente atakeerisid madalalt lendavad lennukid. Kõik

O. Viirsoo — Lääne Maleva pealiku uus abi

Sõjavägede Ülemjuhataja määras oma käskkirjaga Lääne Maleva pealiku abiks Lääne abimaavanema Osvald Viirsoo. Uus Lääne Maleva pealiku abi O. Viirsoo sündis 1901. a. Uderna vallas Tartumaal. Vabadussõjast ta võttis osa vabatahtlikult õppursõdurina. Ta on lõpetanud Tartu ülikooli õigusteaduskonna ja töötanud riigi keskarhiivis ja rahukohtutes, 1928. a. peale elas Paides, kus oli Järva põllumeeste esinduse instruktoriks ja „Järva Teataja“ toimetuse liikmeks ning hiljem sama lehe peatoimetajaks. 1936. a. alates töötas Tallinnas Riiklikus Propaganda Talituses, olles enne Lääne abimaavanema kohale tulekut Propaganda Talituse poliitilise ala juhataja asetäitjaks.

Kaitseliidus on ta tegev 1924. aasta detsembrikuust peale, olles Tartus üliõpilaste-kaitseliitlaste rühma pealikuks. Järva Malevas oli ta propagandapealikuks ja noorte kotkaste maleva pealiku abiks, Harju Malevas käskudetäitjaks pealikuks ja propagandapealikuks.

see viis selleni, et poolakad ka väikeste üksustega said teostada ümberpaiknemisi ainult öösiti.

Lennuväe tegevuse hävitavat mõju sai tunda ka tööstus. Sõja esimesil päevil hävitati Varssavi lennutehased, Biala-Podlaska tehased ja paljud teisedki. Kui jäid hävitamata, nagu kuuldub, suuremad sõjatööstused Poola tööstuse keskrajoonis, siis mitte seepärast, et lennuvägi oleks olnud võimetu seda tegema, vaid seepärast, et neid tehaseid oli vaja saksasil endil.

Sellest, missugust mõju avaldas lennuvägi linnade hävitamisele, annab kõige kujukama näite Varssavi. Lennuväe tegevuse tagajärjel Praga, Visla vasakul kaldal asuv linnaosa, oma elanike arvu poolest umbes Tallinna suurune, hävitati täieliselt juba ammu enne üldrünnakut Varssavile. Visla läänekaldal asuv linn aga kannatas lennu- ja suurtükiväe kooskõlastatud tegevuse all sedavõrd, et seal on säilinud ainult 25–30% majade üldarvust. Purustused ehituste, veevärgi ja valgustusvõrgu alal on niivõrd laiaulatuselised, et Varssavi ülesehitamine endises ulatuses on muutunud üldse küsitavaks. Ja seejuures Varssavi oli linn, mille elanike arv ulatas üle ühe miljoni, majad olid peagu eranditult mitmekordsed, soliidsed kiviehitused. Ei puudunud seal ka oma kodanliku õhukaitse korraldus, olgugi et see ei olnud viidud täiuslikkuseni. (Nende kogemuste kõrval korraldus puuehitustega linnade õhukaitseks sel viisil, et vastuabinõude raskuspunkt langetatakse pööningute puhastamisele liigest vanast kraamist, tundub küll õige diletantlikuna.) Varssavi kogemused näitasid, et kombineeritud süüte- ja purustuspommid läbistasid 6-kordseid kivimaju, millede keldridki ei pakkunud kaitset.

Ei puudunud Varssavil ka oma õhukaitse-suurtükivägi. See koosnes aga peamiselt 40-mm lennukitõrje-

kahureist, ja neidki ei olnud palju ning need osutusid õige vähe efektiivseks, kuna linnade (pindala) pommitamine on teostatav suurilt kõrgusilt. Seepärast ainult 75-mm ja suurema kaliibriga kahurid võivad tulla arvesse linnade kaitsmisel. See on asjaolu, millele mitmet poolt oli juhitud tähelepanu juba enne käesoleva sõja puhkemist.

Seepärast väide, et Poola kogemustel pommituslennuväe tähtsus vähenes, ei pea kuidagi paika. Teha sellaseid järeldusi tähendab realiteedi mittetundmist, tähendab diletantismi sõjaliste nähtuste hindamisel. Kui väikeriigil puuduvad võimalused soetada endale moodsaid võitlusvahendeid ning õppida tundma nende mõju, kui sündmuste käik seni paljusid neist on lasknud tulla välja sündmuste keerisest sõjaliste vapustusteta, siis see veel ei õigusta nende riikide sõjaväelasi kalduma kõrvale objektiivsusest, sündmuste kainest ja asjalikust hindamisest, nagu seda teeb E. R. Sarv.

Võiakse muidugi väita, et sellane lennuväe masendav mõju ja otsustavus Poola-Saksa sõjas oli võimalik ainult seetõttu, et üks pooltest oli nii oma lennuväe kui ka selle tõrjeabinõude poolest märksa nõrgem teisest pooltest. See on nii, kuid sellast masendavat mõju tuleb arvestada igal sel sõdival poolel, kes oma vastasest ükskõik missuguse moodsa sõjavahendi poolest on maja jäänud.

Rööbiti sellega võib tekkida küsimus, missugune on lennuväe osatähtsus sõjaliste operatsioonide ja kogu sõja otsustavusel siis, kui pörkavad kokku kaks oma jõudude ja tehnilise taseme poolest enam-vähem võrdset vastast.

Sellele vastata on muidugi raske.

Mõningaid tõsiasi siiski näib olevat võimalik konstateerida juba praegu:

Naiskodukaitse Tallinna ringk. Lõuna jaoskonna tegevusest

N. K. Lõuna jaoskond, kui üks nooremaid Naiskodukaitse peres, võib täie rahuldustundega vaadata tagasi oma kümne aasta jooksul tehtud tulemusrikkale tööle.

Kümme aastat tagasi, s. o. 12. septembril 1929. a., Lõuna malevkonna pealiku R. Raudsepa algatusel kogunes 13 naist, et panna alus praegusele jaoskonnale. Vabatahtlikult võeti endale kohustusi, missuguseid kirjutas ette olukord, ja asuti energiliselt tööle. Loodi kontakt teiste varem asutatud jaoskondadega ja tehti algust tööõhtutega, milledest kõik liikmed üksmeelselt ja täie innuga osa võtsid. Valmistati käsitöid loteriide jaoks, et nii hankida sisseulekuid, ja oldi abiks malevkonnale neis ettevõtetes, kus oli vajaline naise käsi.

Esimeseks mureks aga oli koondada äsjaasutatud jaoskonna juure uusi jaoskonna töö vastu huvi tundvaid naisi, mis ka õnnestus.

Organiseerimistöö jätkus. Eeskätt asuti põhimäärusis ettenähtud ülesandele vastavate rühmituste loomisele: kutsuti ellu majandus-, tootlus- ja sanitaarrühmad.

Majandusrühma ülesandeks seati malevkonna majandusliku külje kindlustamine, jaoskonnale sissetulekute hankimine ja nende töödega seoses olevate korraldustööde läbiviimine.

Tootlusrühma ülesandeks on malevkonna liikmete tootlustamine laskevõistlusil, manöövreis, laagreis ja Kaitseliidu päeval, kus tootlustati sadu malevlasi. Ühtlasi lasub majandusrühma õlgadel ka Tallinna ringkonna poolt antavate tootlustamisülesannete täitmine.

Et seda tööd asjatundlikult läbi viia, selleks valmistati ette tarviline arv liikmeid massilise tootlustamise kursusel. Tootlustamistöö edukaks läbiviimiseks on aastate jooksul muretsetud varustust söögi-, köögiriistade, kitlite, põlleda ja lauapesu näol.

Et sanitaarrühm võiks tema peale pandud ülesandeid täita edukalt ja asjatundlikult, selleks asuti tarvilise sanitaarpersonaliga ettevalmistamisele. Sanitaarrühma kuuluvad praegu: 1 arst, 1 õde ja 5 samariitlast. Neile on muretsetud tarviline sanitaarvarustus. Aastate jooksul on peetud rida loenguid sel alal, millega ka teistele jaoskonna liikmetele on antud võimalus olla teadlik tervishoidu puutuvaist küsimusist.

Kasvatustöö abil on püütud süvendada armastust töö vastu ja teadlikkust oma ülesannete tähtsusest.

Naiskodukaitse Tallinna ringkonna ja Lõuna malevkonna poolt peale pandud ülesandeid on jaoskond püüdnud täita alati korralikult ja töötada nendega käsikäes ühiste eesmärkide saavutamiseks.

Jaoskond on olnud ka toeks ja abiks Lõuna malevkonna noortele kotkastele ja kahele kodutütarde rühmale.

NKK Tallinna ringkonna Lõuna jaoskonna juhatus. Vasakult: 1) Esinaine G. Kartus, 2) abiesin. V. Halliste, 3) sekretär O. Karp, 4) laekah. H. Tehver, 5) Juh. liige H. Vahter. All: Lõuna jaoskonna liikmeid tööõhtul.

Jaoskonna poolt on annetatud lipud Lõuna malevkonnale ja kolmele noorte kotkaste rühmale.

Praegu on jaoskonnal 61 liiget, neist 42 tegev- ja 19 toetajat liiget.

Jaoskonda juhivad esinaine pr. G. Kartus, kes suure innu ja armastusega on jaoskonna tegevust juhtinud kümme aastat ja on võitnud liikmeskonna täielise usalduse.

Jaoskonna praegusse juhatusse kuuluvad peale esinaise: V. Halliste esinaise asetäitjana, H. Tehver laekurina, O. Karp sekretärina ja H. Vahter sekretäri asetäitjana.

— On täiesti selge, et sel juhul sõja otsustamine ei olene ainult lennuvägede tegevusest, nagu see ei kujunenud ka Poolas. Siin on otsustavad kõik riigi sõjalised, majanduslikud, intellektuaalsed ja moraalsed jõud.

— On aga ühtlasi väga tõenäone, et praeguses läänerrindel kujunenud olukorras, kus püstitatud fortifikatsioonide tõttu maapealne tegevus on täiesti paralüüsitatud, juhtumil, kui sõda tõesti jätkub, sõjaline tegevus algab suurejooneliste lennuväe operatsioonidega. Need lennuväe operatsioonid üksi vaeu viivad sõja otsustamisele. Küll aga nende tagajärjel üks või teine sõdi-

vatest pooltest võib saada soodsa aluse sõja jätkamiseks maarindel.

Et aga nende eventuaalsete sissejuhatavate lennuväe operatsioonide juures lennuväe tegevuse tehniline ja moraalne efekt väga suurel määral läheneb sellele efektile, mida me nägime Poolas, see tohiks samuti olla väga tõenäone. On aga ka võimalik, et see mõju, arvesse võttes lennuväe suurema arvu tegevusse rakendamist ja võimalikke uusi võitlusvahendeid, on veel mitmeti suurem kui Poolas.

—R.—

Kaitseliidu juhtivaid tegelasi

sõjaväkke kõrgematele ametikohtadele

Kolonel A. Balder VR II/3

Kolonel P. Asmus VR II/2 ja 3

Üleviimise puhul kõrgematele ametikohtadele sõjaväkke lahkuvad 15. novembrist alates Kaitseliidu teenistusest kaks vanemat ohvitseri — KL Peastaabi Õppe-Spordiosakonna ülem kolonel August Balder VR II/3 ja KL Tartumaa Maleva pealik kolonel Peeter Asmus VR II/2 ja 3.

Kolonel A. Balder ja kolonel P. Asmus on olnud mõlemad „Kaitse Kodu!“ innukaimaid kaastöölisi, kuuludes ühtlasi „Kaitse Kodu!“ toimetuse nõukogusse.

Nende lahkumise puhul Kaitseliidu teenistusest ütleb „Kaitse Kodu!“ neile oma siiraima tänu senise koostöö eest meie ühisele ajakirjale ja soovib neile uutelt ja vastutusrikkastel ametikohtadel parimat edu ja õnne.

*

Kolonel A. Balder asus Kaitseliidu Peastaabi Õppe-Spordiosakonna pealikuks meie Kaitseliidu reorganiseerimise algaastail ning on töötanud sel vastutusrikkal ametikohal pidevalt üle kaheteistkümne aasta, täites ühtlasi ühe aasta kestes KL Peastaabi ülema äraolekul ka ajutiselt Kaitseliidu Peastaabi ülema ja selle ametiga seoses olevaid Kaitseliidu Keskjuhatusse liikme kohuseid.

Suurte kogemustega ohvitserina ja tubli organisatorina on ta kaasa aidanud Kaitseliidu töö seadmisele kindlale ja püsivale alusele ning on välja kujundanud ja ellu rakendanud oma innuka tööga süstemaatilise õppe ja

kehalise kasvatuskooli Kaitseliidus. Tema eestvõttel ning autoriks või kaasautoriks olles on koostatud enamik Kaitseliidu õppe- ja kehalise kasvatuskooli kui ka muid töid käsitlevaid ja normeerivaid eeskirju, määrusi, käsiraamatuid ja juhtnööre. Ja kui Kaitseliidu töö neil aladel on arenenud edurohkelt ja omab tänapäeval üldtunnustatud kõrgtaseme ja üldise poolehoidu, siis on see suurel määral kolonel A. Balderi teene ning ühtlasi poolehoid ja tunnustus temale, kui Kaitseliidu õppe- ja kehalise kasvatuskooli ja ettevõtete hingestajale ja koordineerijale.

Oma otsekoheste ametiülesannete kõrval on kolonel A. Balder leidnud mahti innukalt kaasa töötada ka vabatahtlikuna meie Kaitseliidu tegevniimete ridades, tegutsedes pikemat aega Kaitseliidu Tallinna Malevas malevkonna pealikuks ja meie Noorte Kotkaste organisatsioonis vanakotkana. Pealeselle kolonel A. Balder on pühendanud palju hoolt ja vaeva meie ohvitserkonna kutsealalisele organiseerimistööle, kus ta huviga on kaasa töötanud Kaitseliidu Ohvitseride Kogu juhtimise töös ja paljudes teistes sellelaadilistes ettevõtetes ja ühisüritustes.

Kolonel P. Asmus asus Kaitseliidu juhtiva kaadri ridadesse Kaitseliidu reorganiseerimise esimesel aastal. Sellest ajast peale, välja arvatud mõne aastane vaheaeg, mil ta enese soovil ja sõjalise hariduse täiendamise otsustel viibis sõjaväes, on ta tulemusterohkelt töötanud meie organisatsioonis algul instruktoriga ja hiljem kaemat aega vastutusrikkal maleva pealiku ametikohal.

TULETORN NÄITAB TEED

Admiral Joh. Pitka annetas KL mereüksuste signaalala võistlusteks väärtusliku rändauhinna

Kõige igavam ja kõige raskem õppeala KL mereüksustes on signaalala. Signaalimisel ei saa midagi teha automaatselt, iga kriips, iga punkt, iga käeliigutus peab olema siin tehtud täpselt ja kindlaksmääratud reeglite kohaselt. Seepärast peab siin olema kõik pähe õpitud ja peab alati kontrollima, et päheõpitu ei ununeks.

Et ergutada huvi signaalala vastu, on ka sel alal, nagu teistelgi Kaitseliidu õppetöö aladel, töö viidud võistluse alusele. Et võistluste vastu äratada suuremat huvi, selleks on võistlustele alati välja pandud niihästi individuaal- kui ka rändauhindu.

Esimesed üleriigilised signaalala võistlused toimusid k. a. 2. juulil Narva-Jõesuus KL ülema käskkirja nr. 31 — 16. juunist 1939. a. alusel. Rõõmustavalt võttis sellest võistlusest osa suur hulk signaliste kõigist KL mereüksusist. Võistluste lõpul 2. juulil jagati välja suur hulk väärtuslikke individuaalauhindu. Rändauhind võistluse parimale signalistile jäi tehnilisil põhjusil seekord siiski välja andmata.

Pika ootamise järele on nüüd ka see rändauhind valmis saanud ning KL Peastaabil on võimalus seda välja saata k. a. esimesele kohale tulnud Feliks Kasepoldile Narva Malevast. See suur, ilus ja väga originaalne ning sümbolne auhind, mis kujutab hõbedast tuletorni, on välja pandud meie merekaubanduse ja meresõidu pioneeri ning meie merejõudude looja ja isa admiral Joh. Pitka poolt. Olgu see rändauhind kõikidele signalistidele teenäitajaks edaspidistel võistlustel. Ergutagu ta ausat ja pinevat võistlust signaalalal ning aidaku kasvatada uut ja tublit signalistide järelopõlve meie merekaitseliidu peres. Selles lootuses on ka admiral Joh. Pitka annetanud selle kauni ja väärtusliku auhinna KL merekaitseliidu signaalala võistlusteks.

J. Klaar, KL Peastaabi mereüksuste pealik.

Admiral Joh. Pitka poolt annetatud rändauhind

Tubli ohvitserina ja loomu poolest suurte annetega organisaatorina ja inimesena on ta üles näidanud suurt indu ja tasakaalukust selles mitmepalgelises töös, mida meie maleva pealikutel mitte just väga lähedates oluvõimalustes ja tingimustes kohtadel teostada on tulnud ja tuleb.

Kaitseliidu töö sihtide, vajaduste ja võimaluste põhjaliku tundjana on ta osanud oma isiklikes ülesannetes ja kohustustes alati võtta õige suuna ja leida endale selles töös kohaseid kaastöölisi ja mõttekaaslasi ning rakendada tulemusrohkelt meie ühiste ülesannete teostamisele tuhandeid Kaitseliidu mehi, naisi ja noori. Ja kui neis malevais, mida on juhtinud kolonel P. Asmus, vabatahtlik riigikaitseline töö on alati toimunud suure sisemise tublidusega, üksmeelselt ja tulemusrohkelt ning usalduslikus vahekorras kohapealsete teiste organisat-

sioonidega ja asutustega ja kogu kaaskodanike üldise tunnustuse ja poolehoidu tähe all, siis on see suurimal määral kolonel P. Asmuse teene ja ta püsiva töö tulemus.

Kolonel P. Asmus on innukalt kaasa aidanud ka Kaitseliidu elu ja olu üleriiklikule arendamisele ja korraldamisele. Juba pikemat aega tegutseb ta liikmena Kaitseliidu Keskjuhatuses, pühendades selle ülemaalse KL organi tööle oma väärtuslikku ja vilunud kaastööd.

Samuti on ta tõhusalt ja juhtivalt kaasa töötanud enamikus KL ülemaaliselt ettevõtteis ja ühispiüideis. Väarikat kaasabi on ta pühendanud Kaitseliidu ohvitseride kutsealalisele korraldustööle, seistes pikemat aega Kaitseliidu ohvitseridekogu juhtivate organite töös.

Kaitseliidu patrulli- ja sidevõistlused Tapal

Lahinguväljaõppe-võistluste kõrval on Kaitseliidu sõjalisest võistlusist tähtsaimad, huviküllaseimad ja kaasakiskuvaimad patrullivõistlused ja sidevõistlused, mis korraldati käesoleval aastal 4. ja 5. nov. Tapal. Iseäranis patrullivõistlused köidavad kaitseliitlaste huvi. Mitmekesine tegevus — orienteerumine, matkamine, kaardi ja kompassi käsitlemine ja nende järgi liikumine, vaatlemine, kauguste hindamine, perspektiivvisandi te-

gemine — pakub suurt sportlikku huvi. Kogu tegevuses võistlejat täidab salapärasus ja huvi oma võimete vastu, kuivõrd hästi ta orienteerub, kuivõrd täpselt ta matkab asimuudi järgi, kuivõrd hästi mõõdab kaugused ja üldse, kuidas ta täidab oma ülesande. Jõudnud tundmatul maastikul läbi metsa ja võsastiku, üle orgude ja mägede kontrollpunkti, pakub võistlejale tööõõmu täpselt sooritatud ülesanne.

FOTOMONTAAŽ KL SUGISEILT PATRULLVÕISTLUSILT: 1) patrull jõudmas punkt D-sse; 2) ja 3) võistluste lähe; 4) võitja Pärnu Maleva meeskond; 5) patrull metsavõsastikus orienteerumas; 6) patrull kauguste hindamisel ja perspektiivvisandi joonistamisel; 7) vaenlase maskeerimiseks väljapandud märklaud härmatisega kaetud võsastikus ja 8) tähiste kaardile märkimine patrulli poolt.

Käesoleval aastal need võistlused korraldati Tapa ja Kadrina vahelisel maa-alal — Neeruti mägedes. Huviküllane maastik: mets, mäed, orud, küngad, mis vaheldusid põllulappidega, maaliline sügise loodus ja kaunis ilm soodustasid võistluste kordaminekut.

Tulles vastu võistlejate soovidele korraldati käesoleval aastal patrullivõistlused kahe klassis: A klassis võistlesid ohvitserid ja B klassis kaitseliitlased, kes pole saanud ohvitseri ettevalmistust. Võistlusi jälgides paistis silma suur edu, mida patrullid on saavutanud. Kindlus, enesusaldu, usk oma võimetesse ja oskustesse, kõrge oskuste tase orienteerumises ja kaardi ning kompassi käsitamises tõestavad patrullide suurt ettevalmistust malevates. Eksimisi, mis igal aastal on esinenud patrullivõistlustel, see aasta ei tulnud üldse ette.

Tänavusil patrullivõistlusil A klassis tuli esikohale Pärnu Maleva patrull 52,5 punktiga. Teiseks tuli Sakalamaa Maleva patrull 50 punktiga ja kolmandaks Võru Maleva patrull 47 punktiga. B klassis tuli esimeseks Valga Maleva patrull 49 punktiga, teiseks Tallinna Maleva patrull 46,5 punktiga ja kolmandaks — Sakalamaa Maleva patrull 43,5 punktiga. Tallinna linnavalitsuse rändauhinna võitis sel aastal Valga Maleva patrull. Möödunud aastal võitis selle Viru Malev 47 punktiga.

Kui võrrelda käesoleva aasta võistluste tulemusi möödunud aasta tulemustega, siis leiame üldkokkuvõttes iga patrulli kohta paranemist keskmiselt 4 punkti võrra.

Toome allpool patrullivõistluste üksikasjalised tagajärjed.

Kaitseliidu patrullivõistluse „A“ klassi tulemused.

Patrulli nr. nr.	Patrull ja patrulli pealik		Aeg võistluse I osa täitmiseks		Kõrvalekaldumine pp. A ja B kokku		Kõrvalekaldumine pp. C ja D kokku		Tähist. kohtade kaardile märkim. ebatäpsus (kokku 8 kohta)			Kauguse hindamine			Teate kirjutamine, punkte	Perspektiiv-visand, punkte	Kokku punkte	Trahvipunkte ülenormi aja eest	Puhas tulemus	Koht
			tun-nid	min.	m	punk-te	m	punk-te	m	m	punk-te	viga m	viga %	punk-te						
55	Pärnu	n.-ltn. V. Kukk . . .	3	02	30	9	0	10	6	9	110	9	8	8	8,5	52,5		52,5	I	
75	Sakalamaa	ltn. A. Evert . . .	2	42	0	10	0	10	6	9	185	15	6	7,5	7,5	50,0		50	II	
65	Võru	n.-ltn. A. Anton . . .	3	07	100	6	8	10	17	5	80	6	9	8	9	47		47	III	
20	Lääne	lipn. A. Naglas . . .	3	10	55	8	50	8	10	8	110	9	8	6,5	5	43		43	IV	
60	Tallinna	lipn. V. Hiie . . .	3	06	110	5	90	6	14	7	185	15	6	8,5	9	41,5		41,5	V	
70	Narva	n.-ltn. R. Tasuja . . .	2	48	100	6	0	10	21	3	200	17	5	7,5	8	40,5		40,5	VI	
25	Tartu	n.-ltn. O. Jürgenson . . .	3	12	70	7	110	5	5	10	300	25	1	8,5	7	38,5		38,5	VII	
40	Saaremaa	n.-ltn. A. Pärtel . . .	3	07	130	4	210	0	4	10	155	13	7	8,5	8,5	38		38	VIII	
5	Järva	n.-ltn. E. Epner . . .	3	07	160	3	180	2	12	7	185	15	6	9	9,5	36,5		36,5	IX	
50	Valga	n.-ltn. Üibopuu . . .	2	48	50	8	200	0	10	8	220	18	4	8,5	5	33,5		33,5	X	
10	Tartumaa	n.-ltn. E. Lipping . . .	2	52	30	9	220	0	15	6	195	16	5	6	6	32		32	XI	
30	Viru	lipn. M. Tamm . . .	3	28	0	10	100	6	10	8	70	6	9	6	3	42	16	26	XII	
35	Harju	n.-ltn. Kristal . . .	3	20	110	5	130	4	11	8	225	21	3	7	6	33	8	25	XIII	
45	Pärnumaa	n.-ltn. Silla . . .	3	19	230	0	208	0	11	6	115	10	8	7,5	5,5	29	7	22	XIV	
15	Petseri	n.-ltn. T. Kaldroo . . .	3	28	59	8	270	0	14	7	230	19	4	8	5,5	32,5	16	16,5	XV	

Kaitseliidu patrullivõistluse „B“ klassi tulemused.

Patrulli nr. nr.	Patrull ja patrulli pealik		Aeg võistluse I osa täitmiseks		Kõrvalekaldumine pp. A ja B kokku		Kõrvalekaldumine pp. C ja D kokku		Tähist. kohtade kaardile märkim. ebatäpsus (kokku 8 kohta)			Kauguse hindamine			Teate kirjutamine, punkte	Perspektiiv-visand, punkte	Kokku punkte	Trahvipunkte ülenormi aja eest	Puhas tulemus	Koht
			tun-nid	min.	m	punk-te	m	punk-te	m	m	punk-te	viga m	viga %	punk-te						
45	Valga	n.-seers. Illison	2	40	0	10	28	9	9	8	70	3	10	6	6	49		49	I	
65	Tallinna	n.-seers. M. Ots	2	46	130	4	50	8	6	9	135	6	9	8	8,5	46,5		46,5	II	
10	Sakalamaa	n.-seers. M. Esmann	2	44	40	9	50	8	7	9	375	17	5	5,5	7	43,5		43,5	III	
70	Tartumaa	n.-seers. E. Virkus	2	42	70	7	60	8	8	9	290	13	7	6,5	5,5	43		43	IV	
75	Narva	v.-seers. V. Meerits	2	56	150	3	30	9	9	8	345	15	6	7	6,5	39,5		39,5	V	
50	Pärnumaa	v.-seers. A. Rander	3	12	70	7	180	2	10	8	140	6	9	7	5,5	38,5		38,5	VI	
35	Võru	n.-seers. K. Ranno	2	30	65	7	110	5	7	9	400	18	4	6,5	6,5	38		38	VII	
25	Tartu	n.-seers. L. Prants	3	04	140	4	190	1	5	10	165	7	9	6	8	38		38	VIII	
55	Pärnu	n.-seers. Ülo Jürine	2	46	160	3	70	7	3	10	370	12	7	7	3	37		37	IX	
15	Saaremaa	n.-seers. A. Kask	3	08	70	7	170	2	7	9	205	9	8	6	5	37		37	X	
60	Harju	kpr. V. Aupere	3	04	90	6	150	3	7	9	170	7	9	6	3	36		36	XI	
40	Viru	kpr. G. Tungal	2	55	160	3	190	1	15	6	265	12	7	7,5	8	32,5		32,5	XII	
30	Petseri	seers. Laansoo	2	44	165	2	100	6	7	9	555	25	1	3	4	25		25	XIII	
20	Järva	n.-seers. E. Tarn	3	34	90	6	240	0	8	10	220	10	8	8	6,5	38,5	22	16,5	XIV	
5	Lääne	n.-seers. R. Lillental	3	35	120	5	250	0	15	6	240	11	8	7	8,5	34,5	23	11,5	XV	

**FOTOMONTAAŽ KL SUGI-
SESILT SIDEVÕISTLUSILT:**

1) lõpptagajärgede uurimine
sidemeeskondade poolt; 2) lii-
ni sissevõtlmine; 3) liini ve-
damine; 4) ja 5) liini üles-
kerimine ja jätkamine võist-
lejate poolt.

Kui süveneda patrullivõistluste tulemusisse, siis konstateerime kõigi patrullide kohta kauguste hindamises, teate kirjutamises ja perspektiivvisandi tegemises keskpäraseid tagajärgi. Neil aladel peame püüdma edasi.

Ühel ajal patrullivõistlustega peeti ka telefonisidevõistlused, milledest võtsid osa kõik malevad, välja arvatud Pärnumaa Malev. Sidevõistlused korraldati 1938. a. võistluste kogemustel parandatud määruste järgi.

Sidevõistlused on rakendatud praktilisele telefonisideteenistusele: orienteerumine ja kompassi ning kaardi järgi liikumine, telefoniliini ehitamine, telefonogrammide üleandmine ja telefoniühenduste pidamine ning lõpuks telefoniliini üleskerimine, mis kõik on alad, millele oskamist nõuab telefoniside teenistus oma üksuste kaitseliitlasilt. Kui möödunud aastal telefonisidevõistlustel tuli ette suuri puudusi, siis tänavustel võistlustel esinesid need vähemal määral. Võime siiski veel märkida mõned puudusist: mitte kõik töökonnad polnud kodus kaardi ja kompassi käsitamises ja seetõttu tuli liinivedamisel ette kõrvalekaldumisi õigest suunast; ka tuli ette konarlusi telefonogrammide üleandmises. Ei kasutata õigesti veerimistabelit šifrogrammide edasiandmisel; telefonogrammi teksti kontrollimisel üleandja ei kinnita teksti lauseid või üksikuid sõnu märkmega

„õige“. Ei tunta lühendusi KP, tü, LP jne.; telefonogrammi üleandmisel aetakse kõrvalist juttu. Need on puudused, mis esinesid üksikute töökondade juures.

Veel tahaksime näha rohkem taibukust telefoniiliini ehitamisel. Selle all mõtleme:

- liini moondamist;
- suuna ja maastiku valimist, mil on kergem liini ehitada ja moondada, kaldudes selleks kõrvale õigest suunast 100—200 m.

Need üksikud puudused ei vähenda tähtsal määral võistluste väärtust. Telefonisidevõistlusi uuendatud kujul korraldati teist aastat. Möödunud võistlustest oleme palju edasi jõudnud. Need võistlused aitavad suurel määral kaasa telefonisidetöökondade väljaõppele.

Telefonisidevõistlusil tuli esikohale Tartumaa Maleva sidetöökond 18 trahvipunktiga, ajaga 1 tund 36 min.; teiseks jäi Järva Maleva sidetöökond 21 trahvipunktiga, ajaga 1 tund 51 min.; kolmandaks — Võru Maleva sidetöökond 24 trahvipunktiga, ajaga 1 tund 51 min.; kolmandaks — Võru Maleva sidetöökond 24 trahvipunktiga, ajaga 1 tund 58 min. Möödunud aasta parim sidetöökond oli Valga Maleva töökond.

Toome allpool sidevõistluste üksikasjalised tulemused.

Kaitseliidu sidevõistluste tulemused.

Nr. Nr.	Töökoond		Võistl. I osa hinnang (orienteerum ja asimuudi järgi liikumine)				Võistl. II osa hinnang (liini ehitamine)				Võistl. III osa hinnang (telefonogramide üleandmine)				Võistl. IV osa hinnang (liini üleskerimine)				Üldhinnang		K o h t	Märkmed
			Aeg (10 min.)		Aeg (45 min.)		Aeg (15 min.)		Aeg (35 min.)		Üld a e g											
	Võistl. kes-tus min.	Aja trahvipunktid	Võistl. kes-tus min.	Aja trahvipunktid	Võistl. kes-tus min.	Aja trahvipunktid	Võistl. kes-tus min.	Aja trahvipunktid														
	Töökoond nr. nr.	Kokku trahvipunkte	Trahvipunktid	Kokku trahvipunkte	Trahvipunktid	Kokku trahvipunkte	Trahvipunktid	Kokku trahvipunkte	Trahvipunktid	Kokku trahvipunkte	Trahvipunkte kokku											
1	Tartumaa	8	5	0	0	11	42	0	11	1	21	6	7	0	0	28	0	0	18	1 t. 36 min.	I	
2	Järva	11	8	0	0	10	47	2	12	1	23	8	9	0	0	33	0	0	21	1 t. 51 min.	II	
3	Võru	1	8	0	0	3	60	15	18	0	18	3	3	3	32	0	3	24	1 t. 58 min.	III		
4	Tallinna	14	6	0	0	8	64	19	27	2	20	5	7	0	0	35	0	0	34	2 t. 5 min.	IV	
5	Sakalamaa	2	7	0	0	9	70	25	34	0	15	0	0	0	0	34	0	0	34	2 t. 6 min.	V	
6	Tartu	12	10	0	0	28	47	2	30	6	21	6	12	0	0	32	0	0	42	1 t. 50 min.	VI	
7	Harju	4	11	1	1	22	42	0	22	21	15	0	21	0	22	0	0	44	1 t. 30 min.	VII		
8	Viru	5	10	0	0	8	66	21	29	12	18	3	15	0	33	0	0	44	2 t. 3 min.	VIII		
9	Petseri	10	8	0	0	35	50	5	40	5	17	2	7	0	37	2	2	49	1 t. 52 min.	IX		
10	Pärnu	9	10	0	0	3	71	26	29	11	27	12	23	0	40	5	5	57	2 t. 28 min.	X		
11	Saaremaa	6	8	0	0	20	54	9	29	30	21	6	36	0	43	8	8	73	2 t. 6 min.	XI		
12	Narva	13	10	0	0	70	52	7	77	21	28	13	34	0	39	4	4	115	2 t. 9 min.	XII		
13	Lääne	7	18	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Katkestas
14	Valga	15	8	0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Katkestas

KIREV FOTOMONTAAŽ KL SIDE- JA PATRULLVÕISTLUSILT: 1) meeskondade hommikune tualett vabas õhus; 2) meeskondade kohtaletoimetamine autobustega; 3), 4) ja 5) Naiskodukaitse Järva Ringkond meeskondade toitlustamisel.

Film rahva teenistuses

Sakslased, tungides Poolamaale, töid võitlusväljakuile kaasa välikino...

Venelased, tungides Poolamaale, panid igas ära võetud linnas kinoekraanidele Vene filmid ja rahvast lasti kinodesse tasuta...

Itaallased, võttes ette rünnaku Abessiiniale, valmistasid enne rünnakut kümneid Abessiinia elu käsitlevaid filme ja saatsid need üle maailma laiali. Sõjakäigu kõikidest faasidest anti järjest lisa. Rahvusvahelises ajakirjanduses nimetatigi Itaalia sõjakäiku sõjakäiguks filmi abil...

Eeltoodud paarist näitest jätkub, et mõista, kuidas oluliseks peetakse praegusel ajal filmi. Film on praegusel ajal niihästi kunstiliseks naudinguks kui ka äriks ja propaganda abinõuks.

Kuivõrd laialdasi hulki saab filmi kaudu infitseerida, näitab juba see, et paljudes riikides on film tehtud riiklikuks asjaks nagu raadiogi, kusjuures püütakse sinnapoole, et film oleks kättesaadav kõigile kodanikele.

Tõepoolest ongi film paljudes maades tehtud kõigile kättesaadavaks. Nii näiteks töötavad N. Venes tuhanded rändkinod. Kõikides linnades on alatiseks kinod, nendesse kohtadesse aga, kuhu film muidu ei pääseks, nagu kohad, kus puudub elektervalgustus, vähem asustatud kohad jne., sinna sõidavad filmiautod koos vastavate seadeldistega ja film muutub seega rahvale kättesaadavaks.

Saksamaal on film linnadest viidud ka külladesse. Veel rohkem — seal on film viidud peagu kõikidesse koolidesse maal ja linnas ning nüüd käib tohutu propaganda filmi viimiseks kodudesse.

Sajad tuhanded aparaadid on rakendatud kodude teenistusse. Need on odavad ja hõlpsasti käsitatavad ning ohutud nagu koolifilmid ja koolifilmiaparaadidki.

Tohutut levikut näitab ka Ameerika film, kuigi seal ei ole tegemist tsentraliseeritud korraldusega, vaid seal aitab levikuks kaasa kodanike jõukus ja nende eriharrastused sel alal.

Saksamaa ja Venemaa on filmi ala teinud riiklikult juhitavaks alaks ja seepärast on seal filmil ka sootu teised ülesanded ning korraldus on palju süstemaatilisem ja seega ka tagajärjekam. Saksas töötab filmi alal hulk riiklikke asutusi, nagu teedeministerium, sõjavägi jpt.

Nende ülesandeks on igalt alalt, eelkõige muidugi omalt alalt, kõik tarviline välja noppida ja teha see kättesaadavaks kõigepealt oma rahvale ja siis tervele maailmale. Sel töö on olnud määratu suured tagajärjed. Võtame kas või eestlasi. Oleme näinud mit-

mel ja mitmel korral, missugused on Saksa uued autoteed.

Ja mitte ainult seda, missugused need on, vaid me tunneme isegi nende ehitusviise jne. Kõik teavad, kuidas võrd suurt propagandat on tehtud Saksa lennukitele ja lennupostile, samuti turismile.

Samal ajal ei või me öelda, et teaksime midagi teiste maade samalaadsetest töödest või ettevõttest. Saksamaa on osanud teha oma filmi teistele rahvas-tele kättesaadavaks ja seega neid tõmmata oma mõju orbiiti.

Film on seega ka rahvusvahelise ulatusega propaganda ja vastava rahva eluavalduste edasikandmise abinõuks. Film avaldab sama mõju mis kirjandus, teater ja ajakirjandus, sest kui hakatakse teatud maad „harrastama“, siis see muutub harrastajale eluliseks harjumuseks ja nii imbub selle maa vaim harrastajasse, ilma et ta ise seda märkaks.

Suurim mõju on filmil aga oma rahva teenistuses, sest seal on publik kättesaadav ja temale võiakse sugereerida kõike seda, mida tahetakse. Siin on jälle esirinnas sakslased ja venelased.

Sakslased on valmistanud erifilme kõigile — eelkooliealistele noortele, kooliealistele, väljaspool kooli olijaile, hitlerinooortele, töökorpusele jne. Need filmid ei näe ette ainult õpetlikku osa, vaid kõike seda, mida saksa rahva elust ja tegevusest tahetakse nende edasi anda. On selgitatud, et filmil on suurem mõju, kui näiteks teatril või isegi ajakirjandusel. Film on suurem — seal on midagi nii kõrvale kui silmale —, ja nii võib filmi kaudu mõjuda ka kaudselt.

Öeldakse, et Venemaal, kus on raske liigelda, kodanikud saaksid vähe teada sellest, mis on tehtud ülesehitavat riigi kõikides osades, seepärast peab selle puuduse lahendama film. Ja ta lahendabki. Venemaa suurehitused, uued majanduslikud korraldused tööstustes, põllumajanduses, liiklemises, sõjaväes, maade asustamises jne. on filmitud ja neile on osa isegi juure lavastatud nii, et film tõeliselt pakub igale vaatajale täies ulatuses seda, mida on tahetud edasi anda. Inimene, kes muidu ei teaks midagi ja vahest ei usuks ka teiste jutte, ei saa kaksipidi mõelda, kui ta näeb kõike valgelt kinolinal, vaid ta hakkab uskuma, ja seda usku ei saa temalt enam keegi röövida, sest ta on seda oma silmaga näinud.

Kui Moskvas korraldatakse spordipäevi, siis on need suurlavastused, mis lähevad maksma tohutuid summasid. Vaevalt neid maksaks korraldada ainult Moskva jaoks, sest see osa rahvast, kes seal neid mängu näeb, moodustab nii pisikese arvu, et ainult tema jaoks need oleksid vaevalt mõeldavad. Pealegi

ei pääse ju kõik Moskva kodanikud Punasele Platsile, kus sünnib suurparaad.

Üle riigi koos olnud inimesed viivad laiali suulise kuulduse ja peagu samaaegselt rändab linnadesse ja küladesse ka film, kust siis igauks võib ise näha, kui võrd jutustatu vastas tõele. Selleks, et kõik filmis kujutatu tuleks võimas, rakendatakse tööle tohtu arv operaatoreid ja filmilindi üle ei peeta arvet. Säärane film saadetakse välismaale sooviga äratada kõigis imestust.

Kui Saksamaa tungis Austriasse, sõitsid kõige ees filmi- ja raadioautod, nende taga sõjaväe mehaanilised masinad. Mõne päeva pärast võis terve Saksamaa ja terve maailm näha, kuidas Saksa sõjaväge Viinis juubeldusega vastu võeti. Terve Saksamaa sai kaasa elada nii, nagu oleks igauks ise seal olnud.

Eriülesanded on täita õhtuttäitvatel mängufilmidel. Mängufilmide ainestikku saab filmi kaudu nii juhtida, nagu seda ei võimalda ükski teine abinõu. Siin võib käsitleda ajalugu ja rahva elu nii, et see tuleb kasuks sellele, kellele kasu tahetakse tuua. See kasu on aga nii peidetud, et sellest saavad aru ainult need, kes vaatavad filmi sellest seisukohast, kuna suur osa publikust laseb end lihtsalt kaasa kiskuda ja elab näidatavale kaasa.

*

Toodud read tahtsid lühidalt näidata, missugune osa on filmil täita rahva ja riikide teenistuses välismaal. Oleks ülekohtune puudutamata jätta Eesti filmi.

Tummfilmi ajajärgul, kui tegemist oli ainult tumma mänguga, oli filmi valmistamine odav ja ühtlasi hõlpus. Sel ajastul valmistati Eesti aineil mitu mängufilmi. Kitsas aineiline külg ja vilumatus ei lubanud saavutada siis nimetamisväärsust. Helifilmi tulekuga ei saadud puht-ainelistel põhjustel asuda mängufilmide valmistamisele, sest omamaa ringkäik ei tasu kulusid ja välismaale müügiks teeb takistusi keel. Seepärast tuldi otsusele rajada Eesti filmitööstus Eesti elu käsitlevale kultuur- ja vaatefilmile koos Eesti päevasündmusi käsitleva osaga.

Sellega on jõutud nii kaugele, et Eestis lastakse ekraanile igal nädalal u. 250 meetrit kultuur- ja päevauudistefilmi. Aastas seega üle 10.000 meetri. Töö haarab kõiki alasid.

Algul, kui film oli veel tumm ja tootmine majanduslikult raskendatud, saadi filmi anda juhuslikult ja ilma kindla süsteemita. Siis oli kuulda kinopublikus nurinat selle üle, et kogu maailma näed, aga Eesti oma osa on piiratud. See näitas, kuidas kinopublikus oli tõusnud tarve omamaise filmi järele. Koos süsteemata filmivalmistamisega on kasvanud ka publikus huvi kodumaise filmi vastu. Teatud osa kodanikest vaatab peamiselt Eesti kroonikat, teine osa vaatab seda muuseas, kuid seegi ei saa enam lahti harjumusest vaadata kroonikat. Niisiis, on olemas hea pind, kuhu külida.

Kõigepealt on mõistetav, et kodanikele on tarvis anda kõike seda filmis, mis meil olemas on. Kuigi oleme maa-alaliselt väike maa, ometi ei suuda kodani-

kud kõike oma silmaga näha. Kui korraldaksime ankeedi näiteks selle üle, kui palju kodanikke on käinud meie põlevkivitööstustes, siis saaksime naeruväärt väikese arvu. Ometi on põlevkivi see, millest igauks on kuulnud ja mille väärtus on määratu, eriti nüüd. Põlevkivitööstustest on valmistatud 800 meetri pikkune film ja see on terve maa läbi käinud. Nüüd on kõigile selge, kuidas seal töötatakse ja kuidas need tööstused välja näevad. Analooiliselt on võimalus olnud mõne aasta kestes niiviisi kättesaadavaks teha sadu asutusi, eluavaldusi ja meie saavutusi.

On palju alasid, mida laiem rahvahulk üldse ei tunne. Film toob need kodaniku juure. Kodanikud saavad filmi kaudu kaasa elada ka meie suursündmustele, nagu laulupeod ja teised tähtpäevad, kuhu kõik ei pääse. Film toob lähedale kodanikule ka kaitseorganisatsioonide tegevuse, mille kaudu kodanikus kasvab julgusetunne.

Kõik see õigustab meil oma filmi tootmist.

Praegu on raskusi ainult selles, et meie kinod on peamiselt linnades. Ka kõikides linnades ei ole veel alalisi kinosid, vaid selleks tarvitatakse rahvamaju muudest ülesannetest vabal ajal. Kogusummas on Eestis registreeritud ligi 70 kino, kuid neist üle poole töötab ajuti, s. o. üks kord nädalas või veel harvem.

Kuid sellest hoolimata peab arvama, kuigi statistika puudub, et aastas külastab kinosid üle riigi 5—6 miljonit inimest. See näitab, kui võrd suur arv inimesi siis käib kinodes. Kuna paljud kodanikud, eriti maalt, käivad kinodes harva, siis seda intensiivsemalt käivad kinos need kodanikud, kellele kino on kättesaadav.

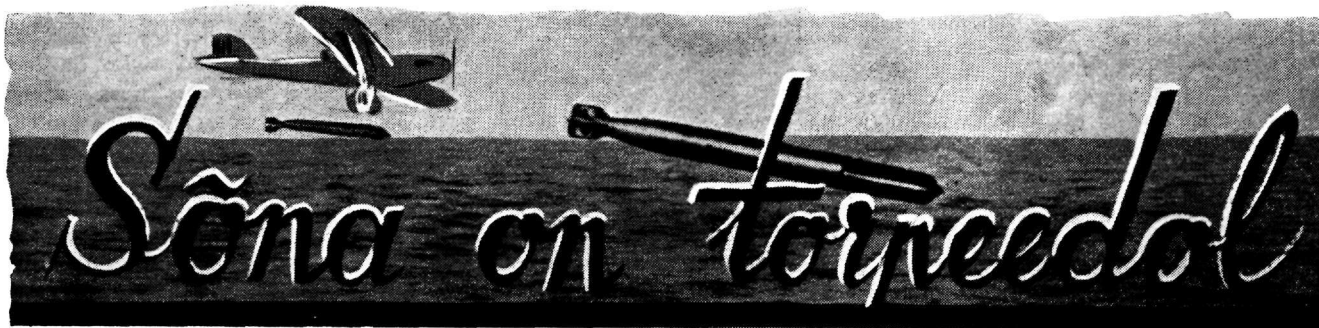
Uudisena on Eestis käesolevast aastast sisse seatud kitsasfilmi osakond, kust koolid ja organisatsioonid võivad saada filme. Kitsasfilm on võimeline tungima igale poole, sest see ei karda tuld, aparaadid on odavuse tõttu kõigile kättesaadavad ja, peaaegu, seda filmi saab näidata igas ruumis. Sellega peaksid ka maal asetsevad seltsimajad, rahvamajad, koolimajad, klubiruumid j. t. filmi kasutama, millega rikastatakse kõneõhtuid, klubiõhtuid ja isegi piduõhtuid.

Kitsasfilmile viiakse üle ka kõik Eestis valmistatud kulturfilmid ja vaatefilmid ning niisugused kroonikapalad, mis ei ole seotud päevauudistega. Kui peaks tekkima terve võrk kitsasfilmiaparaate, siis ei ole raskusi ka tähtsamaid päevauudiseid edasi anda kitsasfilmis.

Ülaltoodust näeme, et ka Eesti film on rakendatud rahva teenimisele ja seega on loodud võimalus teha Eesti elu ja eluavaldused kõigile kättesaadavaks.

Filmi levikut tuleb aga soodustada rahvamajade võrgu kaudu, ja näib, et esialgu, kuni ei olda suutelised asutama maakohtades alalisi kinosid, tuleb rakendada tegevusse esijoones kitsasfilm ja selle järele normaalfilm rändkinode võrgu kaudu. Praegune kord ei näe rändkino küll ette, kuid on sümptoom, mis lasevad oletada, et siin takistusi ei sünni, kui aparaadid rändavad ja kinod koha peal registreeritakse.

A. PEEL.

Sõda merel on võtnud järjest intensiivsemat kuju. Puuduvad küll suured laevastike vahelised kokkupõrked, kuid seda hoogsamalt tegutsevad allveelaevad. Vaevalt möödub päev, mil ei läbiks ajalehti teade, et jällegi on torpeedotatud mõnd sõja- või kaubalaeva, mis lühikese aja vältel põhja on vajunud. Saksamaa püüab allveelaevade ofensiivse tegevusega halvata kaubavedu Inglismaale, et vastata Inglise blokaadile sama mõõdupuuga. Kõik see meenutab elavalt olukorda, mis valitses möödunud maailmasõja päevil.

Maailmasõja statistika, esitades kokkuvõtteid saksa allveelaevade operatsioonidest merel, üllatab lugejaid tagantjärele kohutavate arvudega. Nii lasti kogu sõja kestes — s. o. 1914.—1918. aastani — saksa allveelaevade poolt põhja üldse 250 sõjalaeva, kogumahutusega 800.000 bruto-registertonna, ning 6000 kaubalaeva, mille kogutonnage tõusis 13.000.000 br.-r.-tonnini. Enamik laevu uputati peamiselt „terashaiga“ — torpeedoga, allveelaevade võimsaima relvaga.

Raamatus „Saksa allveesõda 1914.—1918. a.“ kirjeldatakse prantsuse sõjalaeva „Dupty Touar“ hukumist järgmiselt:... „Vana ristleja võpatas kahe torpeedo otsesest pihtamusest, mis olid lastud välja allveelaevalt U—62. Seejärele kaldus laev paremale küljele ning kadus 20 minuti jooksul vetesügavusse...“

Ookeani pinnal jäi kõik vaikseks, nagu enne katastroofi. Kuid kusagil vetesügavuses peitus nägematu vaenlane, kes oli varitsenud oma ohvrit ning ta hukutanud. Oma relva — torpeedo — osav käsitamine andis talle selle kerge ning teenimatu võidu.

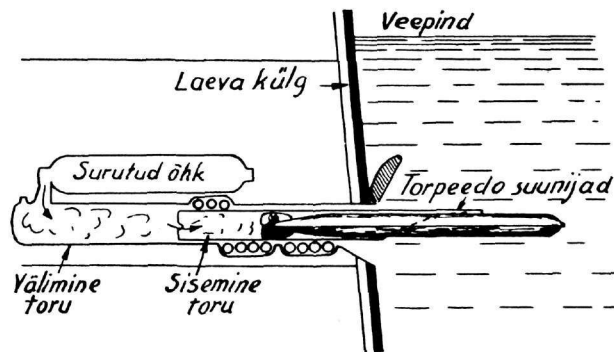
Milles seisab torpeedotamise tehnika ning millised laevad evivad selle relva? — need on küsimused, millele püüame vastata allpool.

Tänapäeval torpeedo kujutab endast väikest, automaatselt juhitud, meeskonnata allveepaati, mille paneb märgi suunas liikuma ta enda jõumasin. Ajalooliselt on torpeedo kujunenud allveepaatide ning väikeste ja madalate laevade (aurukaatrite, torpeedopaatide) relvaks. Aga juba maailmasõja lõppaastail tehti esimesi katseid muuta torpeedo ka lennukite relvaks. Katseid jätkati suure eduga ka sõja järelaastail ning kaasaegajal vaadatakse torpeedolennukile kui efektiivseimale vahendile meresõjas.

Tulistamise mõistega on tavaliselt seoses nii mürsu kui ka relva (püss, suurtükk) olemasolu. Torpeedo juures võtab tulistamisest osa peale torpeedo-mürsu

veel heiterelv — torpeedoaparaat. Viimase ülesandeks on torpeedo väljaheitmine ning temale liikumise ja suuna andmine märgi sihis seniks, kuni astub tegevusse torpeedo enda jõumasin. Torpeedopaatidel ja ristlejail asetsevad torpeedoaparaadid tekil ning on oma alusel pööratavad, allveepaatidel on nad paigutatud paadi sisemusse ning asetsevad liikumatult. Nagu joonisest on näha, koosneb aparaat kahest peaosast: välisest ja seesmisest torust. Viimane liigub rullidel. Torpeedo asetatakse seesmisse torru surutud õhku, mis lükkab edasi seesmist toru ühes torpeedoga. Selleks, et seesmine toru ei kargaks oma asukohast täiesti välja, on olemas vastav pidur. Hetkel, kus surve välises torus jõuab teatud kõrgusele, avaneb seesmise toru taga seinas klapp ning surutud õhk mõjub juba otseselt torpeedole, tõugates viimast edasi. Nii viisi mõjuvad torpeedole järjekorras ühelt poolt seesmise toru tõuge, teiselt poolt — õhusurve. Torpeedo väljatuleku momendiks torust kasvab väljaheite kiirus 30—40 meetri sekundis.

Seesmine toru on varustatud erilise pikendusega, mis tulistamise momendil tuleb välja laeva kerest ning on torpeedole suunajaks, kuni torpeedo saba täielise väljatulekuni aparaadi torust. Pärast tulistamist läheb seadis jällegi automaatselt oma endisesse asendisse tagasi. Eriline pide, mis asetseb ülal seesmise toru seesmisel pinnal, haarab ja vajutab torpeedo liikumisel alla vinna torpeedo ülemisel pinnal. Seega pannakse tegevusse torpeedo jõumasin, mis asub ise torpeedo liikumist juhtima. Torpeedopaadil on eriline seadis torpeedo väljaheitmiseks paadi liikumise suunas.

Allveelaeva torpeedotamise skeem

Torpeedolennukil paigutatakse torpedo lennuki kere alla. Väheldane padrun, mis pannakse plahvatama elektrivoolu abil, annab tõuke kolvile, see omakorda paneb liikuma kaks kangikest, toimub torpedo kinnitusvööst vabanemine ning mürsk langeb vette horisontaalselt sihtmissuunale. Veēs asub juba töötama torpedo oma jõumasın ning mürsk jätkab liikumist märgi suunas.

Torpedo, mis on lastud välja all- või pealveelaevalt või heidetud alla lennukilt, peab pihtama märki. Aga selleks on vaja võtta õige sihtjoon!

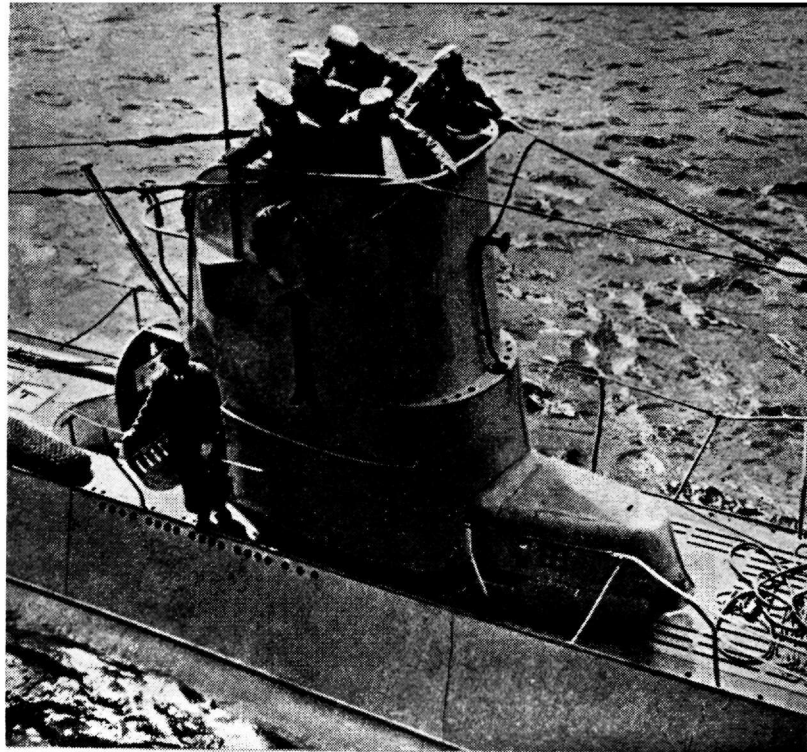
Kuidas aga sihtida torpeedoga? Laevmärk ei seisa tavaliselt koha peal paigal, vaid liigub teatud kiirusega kindlaksmääratud suunas. Kui võtta tulistamisel sihtjoon laevale, siis jõuab laev torpedo liikumise ajal oma kohalt ära liikuda ning torpedo läheb märgist mööda, lõigates laevakurssi kusagil punktis laeva taga. Seepärast peab sihtima mitte laeva enda, vaid mingi punkti pihta eespool laeva liikumissuunda.

Kuidas leida see punkt? Siin tuleb appi n.-n. „torpeedotamiskolmnurk“. Selle kolmnurga kiire ja asjatundlik arvutamine tavaliselt kindlustabki märgi tabamuse.

Mida kujutab endast torpeedotamiskolmnurk? Kui ühendada kujuteldavate sirgjoontega:

1. punkt, mis kujutab ründaja laeva või lennuki asupaika ründamise momendil,
2. punkt, kus asetseb ründamise momendil rünnatav laev, ja
3. otsitav punkt, kuhu tuleb suunata torpedo, et hävitada vastane, —

siis saadud joonis kujutab endast tavalist kolmnurka, mida käesoleval juhul nimetatakse „torpeedotamiskolmnurgaks“. Ründajal laeval on olemas erilised mõõteseadised, mis võimaldavad ära määrata kõik nõutavad andmed selle kolmnurga kohta, nagu kaugus märgini, nurgad jne. Pealeselle on veel teada torpedo kiirus ja märgi kiirus. Nurka, mille võrra torpedo juhitakse vastase liikumise suunale ette, et

Allveelaev ulgumerel

tabada teda mingis punktis laeva kursi eel, nimetatakse sihtnurgaks.¹⁾

Algul, kui torpedo välja ilmus, oli ta kiirus üsna väike, aga ta oli siiski kaks korda suurem rünnatavate objektide kiirusest. Tõllal võis torpeedoga vaenlase laevale tagant järele lasta, asudes ise kusagil punktis rünnatava laeva taga — seega oli siis sihtnurk õige väike.

Tänapäeval on niihästi torpedo kui ka rünnatavate märkide kiirused sageli ühel ja samal tasemel. On selge, et sihtnurka tuleb seepärast suurendada, vastasel korral märk „lipsab läbi“ oma kursi ja torpedo suuna lõikepunktist. Õeldust järgneb, et ründaja laev või lennuk on sunnitud valima ründamispositsiooni rünnatavast märgist eespool — ja seda kaugemal, mida suurem on rünnatava laeva kiirus. Sobivaimaks ja edukaimaks loetakse säärane positsioon, mis võimaldab suunata torpedot perpendikulaarselt laeva kursile, s. t. niiviisi, et torpedo tabaks märki normaalselt tema pikiteljele.

Oletame näiteks, et rünnatav laev N liigub kursiga NP, kusjuures ta kiirus on 25 sõlme tunnis.²⁾ Ründaja laev (või lennuk) kavatseb heita torpedo, mille kiirus on 50 sõlme. Et heite momendil torpedo oleks suunatud normaalselt laeva pikiteljele, on vaja, et kaugus AP läbistataks 50-sõlmelise kiirusega tunnisel ajavahemikul, millal märk liigub N-st P-sse. Sellest järgneb

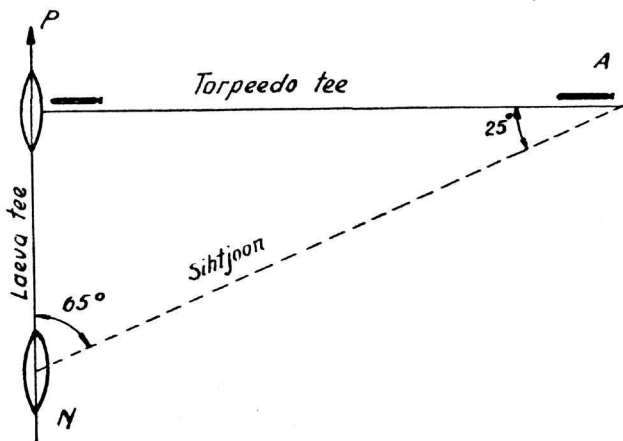
$$AP = 2 NP$$

Meie täisnurkses kolmnurgas mõõdetakse niiviisi kaatetite suurust kui NP ja 2 NP.

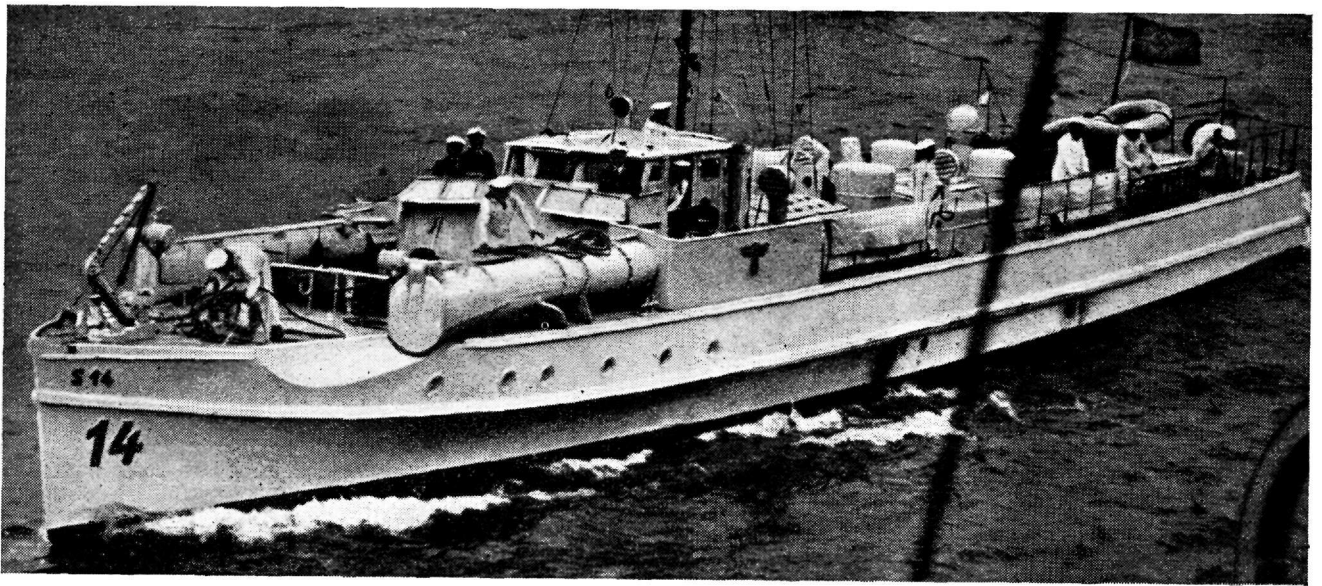
Trigonomeetria abil on kerge kindlaks määrata,

¹⁾ Sihtnurk, kui tundmatu suurus, oleneb peamiselt vastase kursi nurgast, kiirusest ning oma torpedo kiirusest.

²⁾ 1 sõlm = 1,852 km tunnis; sellest järgneb 25 sõlme = 46,3 km tunnis.

Torpeedotamiskolmnurk

Saksa mootortorpeedopaat

et antud juhul nurgad PAN ja PNA võrduvad vastavalt 25° ja 65° -le.

Aga mitte igakord ei kindlusta kolmnurga õige väljaarvutus rünnaku edukust. Torpeedojälg vahutava veejoa näol veepinnal reedab allveelaeva ning rünnatav laev võib torpeedo eest kõrvale põigelda. Skagerraki lahingus, mida loetakse suurimaks mere-lahinguks maailmasõjas, lasksid sakslased välja kogusummas 107 torpeedot. Neist vaid üks tabas inglise sõjalaeva „Malborough'd“. Vaatamata sellele jatkas laev ikkagi lahingut ning jõudis iseseisvalt sadamasse. Et seda ei juhtuks, peab otsima võimalust laeva ründamiseks tähelepanematult ja ootamatult, kusjuures rünnak peab toimuma lähedalt ning hiiglakiirusega. Sel juhul ei jää laeval võimalust kaitsemanöövrit teostada ning tabamine torpeedoga on kindlustatud.

Kuidas aga jõuda tähelepanematult vastase laevale nii lähedale? Kaks asjaolu: allveelaeva väike kiirus ning torpeedopaatide liigne nähtavus sundisid juba maailmasõja päevil otsima uusi vahendeid torpeedoga ründamise efekti suurendamiseks. Merel osutus selleks vahendiks MTP¹⁾, õhus aga torpeedolennuk.

1918. aastal tarvitasid itaallased lahingus austerlaste vastu Aadria meres väheldasi ja kiireid MTP-sid, mis olid varustatud kahe torpeedoga. Need väikesed, madalad, suure liikumisvõimega paadid võisid sõjalaevu rünnata kohutava kiirusega — eriti öösi, millal oli väga raske neid isegi lähedalt märgata. Nii lasti ööl vastu 10. juunit 1918. a. austria lahingulaev „Szent Istvan“ kahe torpeedoga põhja, olgugi et tal oli saatjaks kaasas torpeedopaate. Põhjalaskjaks oli itaalia MTP, kes aga ise kadus tähelepanematult. 1919. a. sai ka Kroonlinna laevastik tunda MTP-de hävitavat tööd.

¹⁾ MTP-ga märgitakse harilikult mootortorpeedopaati või inglisekeelses lühenduses CMB (Coastl Motor Boat).

Ööl vastu 7. novembrit 1919. a. ilmusid Kroonlinna kohale inglise vesilennukid.

Kindluse kaitsjate tähelepanu oli tervena koon-datud lennukeile, kes pildusid sadamale pomme ning ründasid üksikuid märke kuulipildujatulega.

Samal ajal — juba vastu hommikut — märgati korraga merel MTP-te, mis lähenesid suure, seninägematu, kiirusega Soome lahe poolt sadama sissekäigule.

Jälgida neid mootorpaate oli väga raske. Samal ajal, kui nad nähtavale ilmusid, lõhkeski juba sadama sissekäigu suus kaks torpeedot, mis MTP-lt välja oli lastud.

Vaatamata vene sõjalaeva „Gavrili“ marulisele suur-tükitulele tungis kaks MTP-i sadamasse ning uputas torpeedodega kaks vene sõjalaeva.

MTP-id ise hukkusid „Gavrili“ tulest.

Üks neist tõsteti hiljem üles. Selle veeväljasurve oli 5 tonni, pikkus 17 meetrit ja laius 3 m, süvis 0,3 m. Ta oli varustatud ühe torpeedotoruga ja kolme kuulipildujaga.

Nii lahendasid peale itaallaste veel inglased väikese, kuid kiire torpeedopaadi probleemi.

Uue laevatüübi tunnustatud hüvedeks olid: suur kiirus, kiire manööverdamisvõime ning väike kogu, mis raskendab säärase märgi tulistamist suurtükkidest.

Alates 1919. aastast on MTP-id tunduvalt täiene-nud. Nende kiirus on tõusnud, relvastus tugevnenud. Tulevasis merelahinguis etendavad nad samasugust osa merel mis hävituslennukid õhus.

Noolkiirete salkadena tormavad nad vastasele kal-lale ning, hävitanud selle, kaovad jällegi niisama kiiresti.

Teiseks uueks ja väga efektseks vahendiks torpeedotamisel on torpeedolennuk.

Juba 1914. a. katsetati torpeedode allaheitmist lennukeilt. 9. novembril 1917. a. ründas kolm saksa vesilennukit üht kaubalaevade gruppi, lastes viimase pihta kolm torpeedot. Neist kaks torpeedot tabas

üht laeva ja see vajus kolme minuti jooksul põhja. Üldse on sakslased nende endi andmeil sooritanud maailmasõjas torpeedolennukitega 11 operatsiooni, lastes välja kogusummas 28 torpeedot, millest 6 tabas märki, s. o. 25,4%.

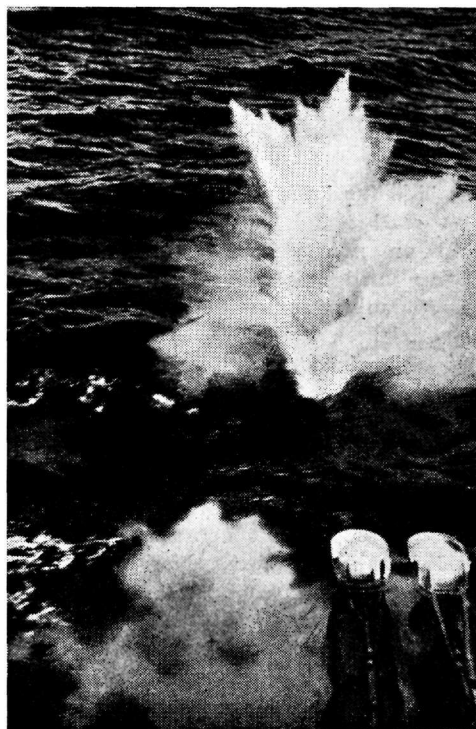
Tänapäeval on torpeedolennuki tehnika ja taktika tunduvalt täienenud. Rööbiti madalalt-heitmisega sooritatakse ka kõrgelt-heitmisi, eriti selleks otstarbeks konstrueeritud torpeedodega. Tänapäeval etendab torpeedolennuk meresõjas otsustavat osa. Tuntuimad mereasjanduse eriteadlased nägid kohe pärast maailmasõja lõppu ette lennuki suurt tähtsust tulevastes mereoperatsioonides. Nii kirjutas tuntud mereasjanduse eriteadlane lord Fischer „Times’i“ veergudel 12. septembril 1919:

„Tulevastes sõdades on ülekaal õhurelval niihästi maal kui merel. Maaväeoperatsioonide alal ei pea ma end kompetentseks. Mis puutub aga meresse, siis arvan, et ainuke vahend õhurelva ohu vastu on — puge da vee alla... Seepärast panen ma ette — saata kogu meie pealveelaevastik lammutusele...“

Palavikuline uute pealveelaevade ehitamine tänapäeval aga kinnitab, et on olemas ka optimistlikumaid hinnanguid pealveelaevadele kaasaegsetes sõdades.

Kuidas võidelda allveelaevade vastu? Mõjuvaimaiks vahendeiks allveelaevade ja nende võimsate relvade — torpeedode — vastu võitlemisel on sügavus- ehk hüdrostaatilised pommid. Sügavuspommid heidetakse erilise aparaadi abil, mis asub sõjalaeva pardal, vette, kus märgati vastase allveelaeva. Sügavuspommid mahutavad kuni 270 kilogrammi lõhkeainet ja võivad lõhkeda kuni 90 meetri sügavuses vee all, vastavalt süüteseadeldise reguleerimisele. Et hävitada allveelaev, pomm ei tarvitse seda isegi tabada, sest sügavuspommi lõhkemise mõjuraadius on niivõrd suur, et kui pomm lõhkeb 35—40 meetri kaugusel allveelaevast, isegi siis võib plahvatus jõud purustada allveelaeva võrdlemisi nõrga kesta.

Möödunud maailmasõjas leidsid sügavuspommid a-laevade hävitusabinõuna kõige laialdasemat kasutamist. Kasutamise tagajärjed olid tulemusrikkad, kuna registreeriti 38 saksa a-laeva hukkamist sügavuspommide abil. Tänapäeva vaated sügavuspommidele ei ole

Torpedo paisatakse pealveelaevalt vette

muutunud ning kõik riigid tegelevad suure huviga sügavuspommide arendamise kui ka nende taktikalise kasutamise kallal.

Teiseks allveelaevade vastaseiks võitlusvahendeiks on vette asetatud miinitõkked ja terasvõrgud. Sest kuigi tehnika on arenenud hiiglasammudega, suudab allveelaev sukeldudes orienteeruda ainult vastavate aparaatide abil, ent näha ette, kas või 10 meetri kaugusele, ta pole suuteline ning seepärast jooksevadki allveelaevad sageli miinide otsa või jäävad terasvõrkudesse kinni.

Miinidest on allveelaevade vastu võitlemisel kasutatud kõige paremate tagajärgedega antennmiini, kuid selle puudumisel on leidnud rakendamist ka teised miinid, veesates neid vaid mitmesuguseile sügavusile.

Kolmanda vastuabinõuna kasutasid liitlased möödunud maailmasõjas saksa allveelaevade hävitamiseks veel spetsiaallaevu — allveelaevade lõkse. Alguses andsid need laevad tagajärgi, kuid lõpuks hoidusid allveelaevad lõksudest eemale ja hävitasid nad lihtsalt ühe-kahe torpeedoga.

Arvates juure veel konvoiteenistuse, mis vähendas allveelaevadest hukutatud kaubalaevade tonnaži ½%-ni, ja maskeerimise, mis suuresti raskendas allveelaevade torpeedorünnakuid, oleksid skeemiliselt läbi arutatud kõik tähtsamad allveelaevade vastuabinõud.

Kuid vaatamata sellele, et tänapäeval blokeeritakse sadamaid ja valvatakse hoolega allveelaevade liiklemist, on nad siiski suutelised suurteks operatsioonideks, mida kinnitavad viimaste päevade sündmused. Seepärast ei tohi allveelaevade võimeid alahinnata.

H. N.

IGA TEHASE

RUD. KENN
DIPL. RAADIOMEISTER
TALLINN, KULLASEPA 4
TEL. 468-52

Suuri murranguid maailma ajaloost

Elame jälle kord üle suuri murranguid. Inimkonna arengus on alati olnud murranguid, tõuse ja mõõnu. Murranguid on põhjustanud nii mitmedki asjaolud, nagu näiteks: uued maailmavaated, mõne sõjaka isiku või rahva esilekerkimine, majanduslikud küsimused jne. Nende tagajärjel on kadunud riike ja rahvaidki, kuid murrangud on mõnikord ka annud uue suuna inimkonna arengule.

Inimkonna areng, igavene evolutsioon, on pidev kett, mille otsa on lükitud igasuguseid pärle, mis siiski sarnlevad, ja mille ühe lüli, võib-olla ühe suurima, lükkimine arenguketti on praegu toimumas. Nood lülid on sündmused, millest koosneb ajalugu ja millest eelmine põhjustab järgmise. Nad on kõik üksteisega seotud ühise nööri kaudu, milleks on inimpõlvede rida. Ketilülides — sündmustes — pole midagi täiesti uut, vaid ikka kordub vana, ehk küll teisel kujul. Reaktsioon vaheldub evolutsiooniga, tõus mõõnaga, ja kõigi vahel on sõlmpunktid, murrangud.

Kõiki huvitab, kuidas kujunevad praegused murrangud ja missugune on maailm pärast murranguid. Kuid ette, s. o. tulevikku, me ei näe, seepärast vaatame minevikku, kus ka peituvad praeguste murrangute juured.

Alustame vaatlust Prantsuse revolutsiooniga, mis on üks tähtsaimaid ja suurimaid murranguid. Temaga algab õigupoolest uus ajajärk maailmas. See suur liikumine ei piirdunud üksi Prantsusmaaga, vaid ta lained ulatusid üle kogu maailma, ehkki nõrgemal kujul. Ta tõi kaasa isiku vabaduse ja uhtis ära piiramatu võimuga kuninga koos feodaalse korra jäänustega. Asemel tekkis uus kord — vabariik, kus kogu rahvas teostas valitsusvõimu oma valitud esindajate kaudu.

Revolutsiooniline murrang on järsk, täis veriseid sündmusi, kuid ta loosungid — vabadus, vendlus, võrdsus — on liig ahvatlevad, et pidurdada ta tekkimist. Ja revolutsioonilised loosungid, ideed, leidsid soodsat pinda teistes maades, kus algas ka nende leving ja ettevalmistus murranguile.

Revolutsioonid ja murrangud sünnitavad ikka suuri vaimuinimesi, kuna nad just vajavadki neid.

Nii sündis ka Prantsusmaal. Tõusis rida suursi, kes teostasid murrangu ka vaimsel alal.

Suurim neist on aga Napoleon. Prantsusmaa vajus säärast isikut suurimal määral, sest kuninga-võimu pooldajad, toetatud teiste kuningriikide poolt, üritasid sõjalise jõu abil vabariikliku korra kukutamist.

Tekkis rida sõdasid, ja juba nüüd tahtis Prantsusmaa teistele riikidele tule ja mõõgaga peale suruda oma ideed.

Algul ei käinud prantslaste käsi hästi, kuid Napoleoni tulles ülemjuhatajaks muutus kõik nagu võlu väel. Vallutatud maadest moodustas Napoleon sõsarvabariike (Itaalias — Šveits). Enne-Napoleoni-aegsed revolutsioonikeerised ja terror olid rahva väsitav-

nud. Sellele seltsis veel ebaõnn sõjas. Kui aga Napoleon haaras valitsemisohjad enda pihku, kadusid kõik need nähtused ja peagi sündis revolutsiooni ideoloogias murrang ning Napoleonist sai Prantsuse keiser, kes veel rohkem vapustas maailma. Allutades uusi riike ta kõrvaldas vanad dünastiad ja asendas need uutega oma sugukonnast. Ta lihtsalt nagu mängis riikide ja rahvaste saatusega.

Napoleon tahtis luua Euroopast vaid ühe riigi, kuid selle teostamine käis siiski ka temale üle jõu. Waterloo lahing murdis lõplikult Napoleoni ja Prantsusmaa võimu.

Juba Napoleoni esimese tagasiastumise puhul otsustati, et Euroopa kaart korraldatakse Viini kongressil, ja tööpoolest 29. septembril 1814. a. astus kokku kongress, kus olid esindatud kogu Euroopa valitsused, paljud isegi oma valitsejate kaudu, nagu Austria, Preisi, Vene, Daani, Baieri, Württemberg ja Baaden. Üldse oli seal üle 450 diplomaadi, kellest vahest kaks olid teistest peajao kõrgemad: Talleyrand Prantsuse esindajana ja Metternich Austria esindajana.

Sel kongressil pigem intrigeeriti ja tantsiti kui tehti tööd ja ta päris nimetused nagu „poliitiline maskeraad“ ja „kongress tantsib“.

Lõpuks 9. juunil 1815. a. kirjutati alla lepingule, millega Prantsusmaa säilitas oma ennerevolutsioonigaegsed piirid. Hispaanias ja Portugalis taastati troonid endistele valitsejatele. Venemaa sai suurema osa Varssavi hertsogiriigist, välja arvatud n-n. Suur-Poola Thorni linnaga, mis liideti Preisimaa külge. Venemaa sai endale veel Soome ja Bessaraabia.

Preisile lisanesid veel Põhja-Saksi alad Torgau ja Wittenbergiga, Kleve, Bergi, maad Elbe ja Reini ääres kuni Saarini ja Rootsi Pommerni alad. Austria päris Veneetsia, Illüüria, Dalmaatsia, Ragusa, Tiroomi, Vorarlbergi, Salzburgi ja Ida-Galiitsia. Inglismaa sai Hollandi kolooniad, Malta ja Helgolandid saared ja protektoraadi Joonia saarte riigikeste üle. Šveitsile anti Genfi, Neuenburgi ja Wallise kantonid. Holland ja Belgia liideti ühiseks Madalmaade kuningriigiks Oranje dünastia valitsemisel, millele lisandati veel Luksemburg, Rootsiit kompenseeriti Soome ja Pommerni eest Norra liitmise eest. Baieriga liideti Würzburg, Aschaffenburg ja Reini-Pfalz. Kirikuriik restaureeriti peaaegu endistes piirides, välja arvatud väike osa Ferrarast, mis läks Austriale. Daani sai Norra ja Helgolandid eest vastutasuks Lauenburgi ja Holsteini. Itaalia aga killustati uuesti. Nii tekkisid riigid: Sardiinia koos Genua lisandusega, Sitsiilia, Toskana j. t. Saksamaa, s. o. 35 riiki ja 4 vabalinna,

pidi moodustama liidu ühise seimiga Frankfurdis Maini ääres. Need hiiglamurrangud olid toimunud kõik peaaegu 25 aasta vältel (1789—1815).

Uhes vana korra restaureerimisega, millega pääsid tagasi troonile peale prantsuse Bourbonide ka Hispaania, Neapeli, Savoya, Sardiinia, Braganza ja Oranje dünastiad ja paavst kirikuriigile, kuna monarhiad ja nende valitsused polnud midagi õppinud revolutsioonist, algas reaktsioonijärk.

Lisaks sellele sõlmiti Vene, Austria ja Preisi vahel, Vene keisri Aleksander I algatusel, Püha Liit (La Sainte Alliance), mis pidi olema reaktsiooni abinõu ja pidi ühtlasi ka sõjad ära hoidma. Püha Liiduga ühinesid kõik riigid peale Inglismaa ja Türgi. (Tõepoolest ei olnud riikide vahelisi sõdasid kuni 1853. aastani.)

Hoolimata reaktsiooni agarusest ei kadunud revolutsioonilised ideed. Just vastuoksa — reaktsioon oma surutusega isegi põhjustas nende levikut. Nii puhkesid Euroopas mässud ja rahutused. Hispaanias puhkes mäss ja nõuti konstitutsiooni, mäss suruti aga maha P. Liidu abil. Sama sündis ka Itaalia mässuga, kus rahvuslased taotlesid Itaalia liitmist. Ainult Greekal õnnestus Inglise, Prantsuse ja Vene abil maha raputada Türgi ülevõim. Ka Saksamaa riikides tekkis vähemaid rahutusi. Inglismaagi ei jäänud neist puutumata. Ka Prantsusmaal, kus uue murrangu põhjal vastolud olid teravamad, oli rahutusi, kuid need lõppesid 1820. aastaks tagajärjeta.

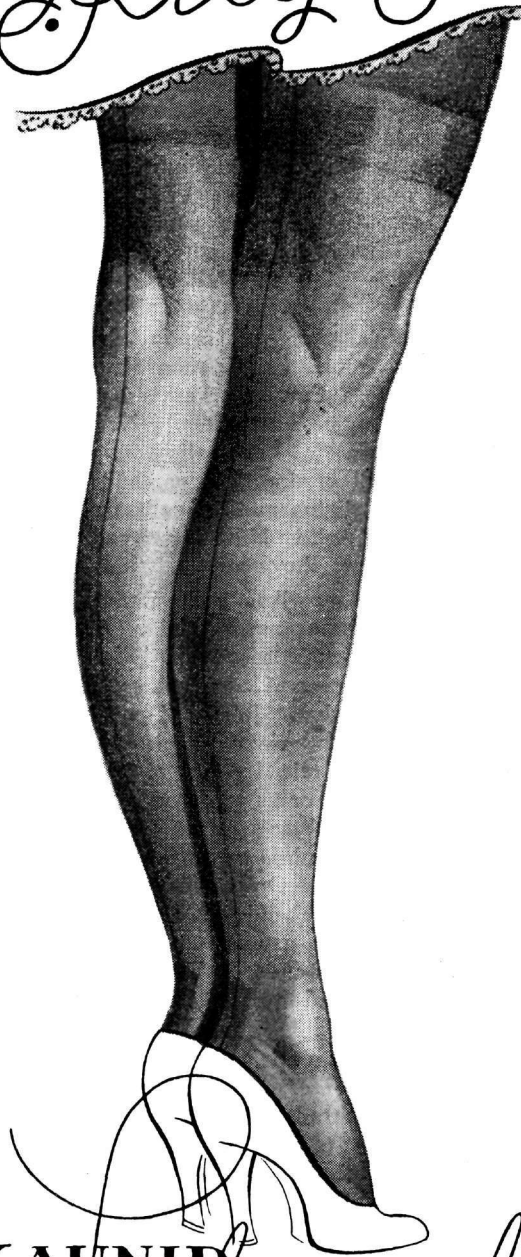
Kümme aastat hiljem puhkes uus mässude periood. Nõndanimetatud Prantsuse juuli-revolutsioonil oli edu. Sündis kuningate vahetus ja samm liberalismi poole.

See prantslaste edu tiivustab ka teisi maid võitlusele tagurlusega. Nii puhkesid mässud Belgias ja Poolas. Belglaste üritus õnnestus ja Belgia kuningriik kuulutati välja. Poolale tõi see vaid tagasiminekut, sest ta seniseidki väheseid õigusi kärbiti. 1848. aastani kestis nüüd väline rahu ja reaktsiooni surve, siis aga purskas lõkkele mäss Prantsusmaal ja kuulutati välja II vabariik. Selle iga polnud pikk, sest ei suudetud küllalt tõhusalt süvendada vabariiklust ja vastavalt valitseda. Pealegi kummitas suure Napoleoni vaim ja ta nime võlu oli niivõrd suur, et 1852. a. valiti ta vennapoeg Louis Bonaparte keisriks Napoleon III nime all. 1848 kerkis ka Austriaga liidus olevas Ungaris vastuhakk ja järgmisel aastal kuulutas Ungari end iseseisvaks, kuid Vene vägede appitulek Austriale tegi Ungari riigi kiire lõpu. Ka Itaalias polnud vaibunud riigi kogumise mõtted. Püüti vabaneda võõraste eestkostmise alt ja ühineda üheks riigiks. Esialgelt see jälle äpardus, kuid 1858. aastal algas uus võitlus Prantsusmaa toetusel ja 1861. aastal kuulutas Torino parlament Itaalia kuningriigiks. Kuningriiki ei kuulunud küll veel Veneetsia ja Rooma. Need liideti hiljem — Veneetsia pärast Preisi-Austria ja teine pärast Prantsuse-Preisi sõda.

Seega tõi 1870. aasta murranguid Euroopasse.

Saksamaa, mis koosnes reast iseseisvatest riikidest, taotles ka ühinemist. Ametlikult oli küll riikide

J. Hilgas A/S

KAUNID

Liidsukad

liit olemas, kuid see oli paberlik. Üksikute riikide omad huvid olid tähtsamad kui üldine, nii et sellest liidust polnud tegelikku kasu. Saksa riigi ühendajaks ilmus uus isik poliitilisele areenile — vürst Bismarck, Preisi raudne kantsler. Ta ei pidanud seks konverentse. Ta töötas „tule ja mõõgaga“. Pidanud rea õnnelikke sõdasid, nagu Daaniga, Austriaga ja Prantsusmaaga, tõusis Preisi kuningriigi võim. Esmalt liideti rida vähemaid riike ja lõpuks muutus Preisi kuningas Saksa keisriks ühes ühise valitsusega, ühise sõjaväe ja välispoliitikaga. Oli tõusnud uus suurriik. Kuid ta oli ikkagi veel liiduriik. Alles Hitler ühendas kogu saksluse üheks tervikuks. Saksa murranguline tõus suurriigiks pärast 1870/71. aasta sõda tõi ka Ungari kuningriigi ametliku välja kuulutamise, mis aga oli Austria liiduriik temaga ühise keisri all. Ülalmärgitud sõda oli Prantsusmaale õnnetu. Ta kaotas selle, ja tänu just juhtkonna võimetusele. See käib nii valitsuse kui ka sõjaväe juhtkonna kohta. Eelmised sõjad olid rahva liialt ära kurnanud, ta ei jaksanud veel anda uusi juhte. Napoleon III kaotas trooni ja III vabariik sai alguse.

Koos mässudega Euroopas kerkisid need ka Ameerikas, eeskätt Ladina-Ameerikas. Need maad olid enamasti Hispaania ja Portugali asumaad. Tekkisid uued riigid — küll kuningriikidena, küll vabariikidena. Sageli vaheldusid riigivormid ja valitsejad. Need ümbermoodustamised olid küll iseseisvad, kuid siiski tingitud sündmusist Euroopas.

Siiski leidis Ameerikas aset murranguline sündmus, mis küll on humaansuse eduks. Põhja-Ameerika Ühendriigid saavutasid iseseisvuse 1783. aasta rahu lepinguga, kuid Ameerikas lokkas edasi orjapidamine ja orjakaubandus. Juba Viini kongressil tõstis Inglismaa üles orjakauplemise keelu alla panemise küsimuse, kuid teised riigid ei huvitunud sellest. Venemaal oli samuti orjus maksvusel. Siis Inglismaa, kui merede tegelik valitseja, algas omal käel orjalaevu kinni püüdma ja kaubitsemist inimestega, peamiselt neegritega, tõkestama. On iseküsimus kas see sündis humaansusest või kaubanduslikel kaalutlusil. Inglismaal polnud sellaseid asumaid, kus ta oleks võinud neegreid tööle rakendada. Ühendriigid aga said neid kasutada ja said võistelda oma maa toodetega endise emamaaga.

Oli sellega kuidas oli, aga see oli suur samm edu poole. Lõpuks ka USA põhjapoolsed riigid, kus samuti ei saadud kasutada neegreist orje, astusid lõunaosariikide vastu sõtta, missugune sõda lõppes lõunaosariikide lüüasaamisega ja orjuse kaotamisega (1865).

Uus murranguline ajajärk algas jälle Euroopas — Balkanil, mis oli Türgi ülemvalitsuse all. Kas kristlaste tagakiusamine ja nende poliitiliste õiguste piiratus põhjustas rahutuste esilekerkimise, pole oluline. Mässu alustas Bosnia-Hertsegoviina ja Bulgaaria. Nendega liitusid Serbia ja Montenegro. Venemaa toetas neid ja alustas sõda Türgiga, mis lõppes Türgi allajäämisega. Tekkisid uued riigid: Rumeenia, Serbia ja Montenegro. Bulgaaria aga jaotati rahutegemisel kolmeks: autonoomne Bulgaaria Türgis, vürstiriik Bulgaaria

ja Türgile alles jääv Makedoonia, Austria sai Bosnia ja Hertsegoviina. Siin oleks kaart olnud veidi teissugune, kuid teised Euroopa riigid ei tahtnud, et Venemaal liig hästi läheb, ja esitasid omad soovid. Et mitte nendega sõtta astuda, tuli Venemaal teha järeleandmisi. Kuid see jaotus ei rahuldanud ühtki Balkani riiki.

1912. a. puhkes uus sõda — Balkani riigid Montenegro, Bulgaaria, Greeka, Serbia ühel pool ja Türgi teisel pool. Võit jäi liitlasile, kuid need läksid saagi jagamisel tülli. Tekkis uus sõda Balkanil. Bulgaariat ründasid serblased, montenegrolased, greeklased ja rumeenlased ning Bulgaarial tuli rahu paluda. See sõda oli kasuks Türgile — ta sai nüüd mõned eelmises sõjas kaotatud maa-alad tagasi ja ka teiste piirid muutusid. Need Balkani sõjad ei evi küll murrangulist tähtsust, kuid nad on seoses suurima murranguga — maailmasõjaga.

Ka Kaug-Idas olid vahepeal sündinud suured muudatused. Pärast 1904/05. aasta Vene-Jaapani sõda kerkis esile uus suurriik — Jaapan, kes ka senini pole ütelnud maailmas oma lõppsõna. Ka Hiina keisririigi kokkuvarisemine ja vabariigi tekkimine omab murrangulise tähtsuse ja praegu käib seal sõda, mis ilmtingimata sünnib väga suure murrangulise tähtsuse tähe all. Kas variseb Hiina lõplikult kokku ja tõuseb Jaapan või sünnib ümberpöörduvalt, igal juhul aga on seal valmimas esmajärgulised sündmused.

Lõpuks maailmasõda tõi endaga kaasa suuri muudatusi. Võib õigusega ütelda, et see on suuremate murrangute ajastu, mis on teostunud pärast suurt Prantsuse revolutsiooni. Saksamaa imperialism rühkis maailmas esikoha poole. Ja, sõjas kokku varisenud koos oma liitlastega, lisaks Venemaal algas samuti murranguline aeg. Tekkis revolutsioon, mis pühkis keisri koos ta parempoolse valitsusega. Sai demokraatlik vabariik, mis aga pidi teed andma uuele ideoloogiale ja valitsuskorrale — nõukogude vabariigile.

Samuti sündis Saksamaal. Keisrit asendas president, kes aga asendati juhiga. Maailmasõja varemeist kerkis rida uusi riike Euroopas, rahvaste enesemääramise idee ja oma relvade alusel. Nii sündisid: Soome, Eesti, Läti, Leedu, Poola, Ungari, Tšehhoslovakkia, Jugoslaavia, Albaania. Ka uued ideoloogiad on esile kerkinud ja end maksma pannud, nagu kommunism, fašism ja natsionalism. Ka on kadunud riike maailmasõja tagajärjel (Montenegro, Serbia). Maailmasõja lõppvaatus pole veel lõpnud. Raske on ütelda, missuguseid murranguid toob kaasa käesolev sõda. On juba kadunud Abessiinia, Albaania, Tšehhoslovakkia, Austria ja Poola. Juure on siginud vaid pool-protectoraatriigid: Mandžukuo ja Slovakkia. Murrang käib aga edasi.

Nii on arenenud ka rahvad. Palju on olnud võitlusi, nii üksikutel rahvastel oma vabaduse eest kui ka rahvakihtidel oma heaolu ja ideede eest. Võitlusi on olnud palju — nii veriseid kui ka veretuid, kuid hämmastavalt on kõik korduv. Aga kui vähe võetakse eelnevaist õppust.

J. H.

Kaug-Ida keerdsõlm

Juba kolmandat aastat on Hiinas käimas sõjategevus, mille lõppu on raske ette näha. Jaapan püüab Hiinas teostada oma ammu igatsetud soove, mis kerkisid üles varsti pärast Jaapani uuestisündi. Tegevusvabaduse võimaldas talle Euroopa riikide omavaheline pinev seisukord, mis on kestnud aastaid ja mida lahendatakse praegu sõjaga. Kui heidame põgusa pilgu Hiina-Jaapani viimase aja suhteile, siis näeme, et Jaapani supremaadi küsimus on selle riigi ammune probleem, mille läbiviimist on takistanud Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide huvid Hiinas. Kõige iseloomulikumaks Jaapani poliitika tõlgitsejaks on maailmasõda. Siin näeme Jaapani välispoliitika ametlikku külge, mida serveeritakse avalikkusele, ja tegelikke samme, mis on sageli diametraalselt vastupidised otsesetele kavatsustele. Peame aga kohe kinnitama, et säärane talitusviis ei ole Jaapani leitud, vaid et seda harrastatakse Euroopas mitte vähem. Selle väite tõenduseks tarvitseb ainult pikku heita maailmasõja eelaastate telgitagusesse. Meile paistab siis kogu probleemide kompleks õiges valguses ja näeme, et praeguse Euroopa sõjaga lahendatakse samu küsimusi, mis maailmasõjajagi.

Maailmasõja algpäevil oli Jaapani valitsusel lahendada raske dilemma: kumma koalitsiooniga liituda? Probleemi raskus seisis Hiina küsimuses. Missugusel juhtumil avanevad paremad võimalused segada end Hiina asjadesse? Seda oli raske ette näha, kuidas üldine olukord kujuneb ja kes tuleb sõjas võitjaks. Kindel oli vaid see, et Jaapani kõrgem klass ja sõjaväelased sümpatiseerisid Saksamaale. Sel asjaolul olid omad põhjused. Kõigepealt suurem osa Jaapani kõrgemaid sõjaväelasi oli saanud oma hariduse Saksamaal, ning Jaapani armee oli organiseeritud Saksa sõjaväe eeskujul järgi. Intelligentid kannatas sama mõju all, sest paljud neist, näiteks arstid, insenerid jne., olid õppinud saksa ülikoolides. Isegi poliitiliselt andis see end tunda, sest Jaapani konstitutsioon aastast 1889 oli valmistatud Preisi mustri järgi.

Aga teiselt poolt sidus Jaapanit Suur-Britanniaga „külm liit“. Nagu teada, sõlmis Inglismaa 1902. aastal Jaapaniga liidu eesmärgiga piirata tsaristliku Venemaa laiutamist Aasias. Selle lepingu põhjal toetas Inglismaa Jaapanit 1904—1905. a. sõjas Venemaa vastu. Olgugi et Jaapan tuli sellest sõjast välja võitjana, oli võidu viil teiste riikide, peamiselt Inglismaa, surve sedavõrd väike, et Jaapani rahvas reageeris sellele mässuga. Kuid Jaapan sai siiski kanna kinnitada Aasia mandrile. Sellest oli küllalt, et Suur-Britannia hakkas varsti aru saama, et sõprus Jaapaniga läheb kalliks, mille eest tuleb maksa Suur-Britannial enesel.

Säärane seik põhjustas vahekorra külmenemise. Varsti hakkasid kostma häälled ajakirjanduses, mis nõudsid traditsioonilise sõpruse ülesütlemist. Inglismaa ja ta domioonid nägid, et Jaapan ähvardab nende huve Hiinas ja Kaug-Idas. Loomulikult tundis Jaapan jälle vastupidist survet.

Arvestades kõiki võimalusi leidis Jaapani valitsus siiski kasulikumaks olevat liituda entente'iga. Toodi ette kolm põhjust: 1) Jaapan võitleb inimkonna vabaduse eest militarismi vastu, 2) Jaapan oli lepingu läbi vormiliselt seotud Inglismaaga ja 3) oli tarvis tasuda Saksamaale alandus, mida viimane laskis osaks saada Jaapanile Hiina-Jaapani sõja ajal (1894—1895). Nimelt sai Jaapan miinimum kasu sellest võidetud sõjast kolme suurriigi (Vene-, Prantsus- ja Saksamaa) vahelesegamise tõttu, kelledest kõige aktiivsem oli Saksamaa.

Need kolm põhjust olid serveeritud muidugi rahva jaoks, nagu edaspidi näeme. Kõigepealt lepingu järgi Jaapan pidi Inglismaad aitama ainult sel juhtumil, kui viimase huve ohustatakse Kaug-Idas. Käesoleval juhtumil seda ei olnud, vaid — koguni vastuoksaks — Suur-Britannia tahtis, et teda Jaapan sõjas ei aitaks. Samuti ei saa kõne alla tulla revanši küsimus Saksamaaga. Küsimus seisis vaid selles, et Saksamaa huvid olid blokaadi tõttu Hiinas liig nõrgalt kaitstud,

seepärast oli teda palju kergem sealt välja suruda kui entente'i. Saanud Saksa kontsessioonide peremeheks Šantungis, avanes tal võimalus sealt oma võimupiire laiendada kogu Põhja-Hiinale. Pealeselle ei olnud Saksamaale kuuluvad Vaikse ookeani saared (Karoliinid, Marianid ja Marshall) sugugi mitte väärtusetud, sest neil oli suur strateegiline tähtsus — ja mitte üksi Jaapani, vaid ka ta vastaste jaoks — nimetatud ookeanil.

Kui 1914. aastal selgus, et Jaapan tahab sõtta astuda entente'i kasuks, tegi see Inglismaale suurt muret. Ta tegi Jaapanile teatavaks, et Suur-Britannia lepib samasuguse passiivse abistamisega, nagu see sai osaks Jaapanile 1904.—1905. aasta sõjas. Aga kui Jaapan tahab siiski sõtta astuda, siis võiksid ta ülesanded piirduda ainult Saksa sõjalaevade väljaajamisega Vaiksest ookeanist. Jaapan aga ei nõustunud kaugeltki sellega. Ta teatas, et ta tahab sõtta astuda „üldistel alustel“. Suur-Britannial ei jäänud nüüd muud üle kui veenda Jaapani valitsust, et viimase Vaikse ookeani sõda Saksamaaga ohustab Inglismaa sealset kaubandust. Jaapan aga vastas, et ta ei mõtlegi ohustada liitlaste kaubandust, ja pealegi ei oleval tal mingisuguseid territoriaalseid pretensioone Hiinas.

Ei aidanud liitlaste vastuargumendid. Jaapan tahtis tulla ja tuligi neile appi. 15. aug. 1914. a. saatis Jaapan Saksamaale oma ultimatiivsed nõudmised. Ta nõudis rahu alalhoidmiseks Ida-Aasias, et Saksamaa esiteks viiks ära oma sõjalaevad Jaapani-Hiina vetest, ja teiseks annaks üle Jaapanile ilma igasuguste tingimusteta ja kompensatsioonideta kõik Saksamaa rendimaad Hiinas „eventuaalseks üleandmiseks“ Hiina valitsusele. Nende küsimuste lahendamise tähtpäevaks oli määratud 23. aug. Huvituseta pole siinjuures märkida, et entente'ile teatas sellest Jaapani valitsus alles post factum. Küsimus oli selleks küllaltki delikaatne, sest asi ei seisnud üksi liitlaste vastuseismises, vaid ka Ameerika Ühendriigid — ja need olid peavastased — kartsid oma huvide ohustamist Hiinas Jaapani sõjategevusega. Et rahuldada Ühendriikide avalikku arvamist, Jaapani valitsus avaldas mitu ametlikku kommünikeed, et neil ei ole vallutamise soove ega mingisuguseid tagamõtteid sõjakuulutamiseks. Jaapani peaminister teatas Ühendriikide valitsusele: „Jaapani lähedus Hiinale tekitab palju absurdseid kuulujutte, aga ma teatan, et Jaapan tegutseb puhtast südamest, vastavalt õiglusele ja oma liitlaste (Inglismaa) nõusolekule. Jaapanil ei ole territoriaalseid tagamõtteid ja palun arvata, et ta astub idas välja ainult rahukaitsjana.“ (T. Millard „Democracy and the Eastern Question“.) Pärast seda, kui Saksamaale oli juba sõda kuulutatud (24. aug.), läkitati Ühendriikidele uus teadaanne: „Mina Jaapani peaministrina juba teatasin ja teatan veel kord kogu maailmale, et Jaapanil ei ole mingisuguseid salajasi kavatsusi ega mingit tahet hankida rohkem maid ega ka mingisuguseid soove võtta hiinlasilt või mõnelt teiselt rahvalt seda, mis neil praegu on. Minu valitsus ja rahvas andsid oma sõna ja pühalku töötuse ja nad peavad neid ausalt, nagu Jaapan on alati pidanud oma lubadusi.“ (T. Millard „Democracy and the Eastern Question“.)

Hiina oli ettevaatlik Jaapani lubaduste suhtes ja pöördus entente'i poole palvega, et mitte Saksamaa rendimaade pärast sõda ei viidaks Hiina territooriumile. Ettevaatuseks deklareeris Hiina kõige valjemat neutraliteeti sõjas.

Varsti pärast ultimaatumit esitamist Saksamaale ilmus Jaapani laevastik Hiina vetesse Šantungil lähedal. Ultimatiivse tähtaja möödudes, 23. aug., hakkasid jaapanlased pommitama Saksa kindlust Cindaot. Cindao oli tugev kindlus, kuid liig väikese garnisoniga. Kindlust kaitses 1600 sõdurit ühes 3000 reservistiga. Mere poolt kindluse võitmine osutus raskeks, seepärast tegid jaapanlased 150 km eemal dessandi. See samm oli aga ilmne Hiina neutraliteedi rikkumine, sest maa-ala, kus tehti dessanti, ei olnud mitte

sakslaste rendimaa. Ent sellest hoolimata toodi siit maale 20.000 Jaapani sõdurit ja kindluse piiramine algas.

Sünjuures on märkimisväärne asjaolu, et 24. septembril liitus piirajatega 1350 Inglise sõdurit. Enesestki mõista jaapanlased ei vajanud Inglismaa abi, mida saadeti neile ootamatult. See oli õigupoolest poliitiline või pigem, sümboolne žest Suur-Britannia poolt, mille mõte seisis selles, et Inglismaa tahab oma sõna kaasa rääkida, kui otsustatakse Šantungis saatus.

Hoolimata väikesearvulisest garnisonist kestis kindluse piiramine kaunis kaua. Alles 7. novembril pääsid jaapanlased sinna sisse. Enne aga oli juba üle võetud saksa-hiina kapitaliga töötav raudtee, mis küündis 256 km Sise-Hiinasse. Samuti langesid jaapanlaste saagiks kõik saksa kapitaliga töötavad kauplused ja ettevõtted. Eespool mainitud Saksamaale kuuluvad Vaikse Ookeani saared okupeeris aga Jaapan enne ultimaatumis antud tähtaega. Seda sammu põhjustas nähtavasti kartus, et Inglismaa saared enne neid okupeerib.

1914. aasta lõpuks oli faktiliselt Jaapani sõda Saksamaa vastu lõpnud. Hiina valitsus hakkas nõudma, et vastavalt lubadusile Jaapan vabastaks Šantungis oma sõjaväest ja annaks Hiina valitsusele üle raudtee ja okupeeritud maakoha. Vastuseks säärasele nõudmisele õnnistas Jaapani valitsus Hiinat kuulsa „21 nõudmisega“.

Me ei hakka siin ruumipuudusel ära tooma 21 nõudmise teksti, märgime vaid, et nende aktsepteerimine Hiina valitsuse poolt oleks tähendanud Hiina iseseisvuse kaotamist. Jaapani valitsus sai ise ka aru, et nende sisu paneb kohkuma kogu maailma, seepärast ei lubatud neist kirjutada Jaapani ajalehtedes ega ka anda informatsiooni välismaa ajakirjandusele. Aga naasklit ei saa peita kotti. Mõne päeva pärast oli see teada Ühendriikide saadikule Hiinas ja mõni päev hiljem hakkas küsimust sõeluma Ühendriikide ajakirjandus. Jaapan püüdis esialgu sellele reageerida möödahiilivate vastustega, aga kui lõpuks teised riigid pöördusid Jaapani poole ametlike järelepärimistega, vastas Jaapani valitsus, et suurem osa neist nõudmistest olevat esitatud Hiina valitsusele soovidenä, mis ei seo Hiina valitsust millegagi. Hiina aga püüdis ta neid nõudmisi realiseerida täieliselt. Läbirääkimised algasid 2. veebruaril 1916. a. Hiinlased olid sunnitud vastu võtma osa nõudmisi, kuid raskemaist nad ütlesid kategooriliselt ära. 26. aprillil Jaapan esitas uuesti oma nõudmised Hiinale mõningate muudatustega. Neile nõudmistele järgnes 1. mail Hiina vastus, mis Jaapanit ei rahuldanud. Jaapanlased esitasid 8. mail ultimaatumi Hiina valitsusele, nõudes oma tingimuste täielist vastuvõtmist 27 tunni jooksul. Samal ajal kuulutati Jaapanis välja üldine mobilisatsioon. Hiina valitsus oli sunnitud alistuma.

Et pääseda Jaapani pihtide vahelt või vähimalt nõrgestada surve tugevust, tahtis Hiina valitsus sõtta astuda entente'i poolt. Sellele seisis kõigiti vastu Jaapan. Ta oleks näinud ennem hiinlasi sõdimas sakslaste pool, mis oleks talle võimaldanud vaba tegevuse võimaluse Hiinas. Ka Jaapan ise ei saatnud liitlaste nõudmistele peale oma sõdureid Euroopasse. Nüüd hakati juba kartma, et kas Jaapan lõpuks ei lähe Saksamaa poole üle. 9. jaan. 1915. a. pöördusid Venemaa ja Prantsusmaa Suur-Britannia poole, et viimane mõjutaks Jaapanit ühinema deklaratsiooniga, mis keelab liitlasil üksikult sõlmida rahu Saksamaaga. Seda sammu põhjustas kartus, et Jaapan võib Kaug-Idas ohustada nende elulisi huve. Jaapan viivitas vastusega. Alles Inglismaa ja Venemaa survel ühines ta 19. oktoobril ülalnimetatud deklaratsiooniga. Kuid see ei kindlustanud Jaapani ustavust entente'ile. Leping jäi ju maksma niikauaks kui selle järele oli tarvidus. Seda teadis väga hästi Saksamaa, esinedes mitu korda separaatse rahu pakkumisega Jaapanile (T. Millard, op. cit., p. 65). Venemaal ei jäänud muud üle kui sõlmida Jaapaniga salajane leping Kaug-Ida küsimuses, mis suuresti laiendas Jaapani mõjusfääre Mandžuurias ja Hiinas. Sama surve

*Pole Eestis seda taret,
Kus ei oleks lemmik*

Maret

rahvapabeross

mõju oli entente sunnitud kinnitama, et rahu sõlmimisel jäävad jäävalt Saksamaa Vaikse Ookeani saared ja Šantungis kontsessioonid Jaapanile. Entente oli sunnitud võtma vastu need tingimused, ilma et neid oleks usaldatud teatavaks teha Ühendriikidele. Viimane kuulis neist alles Versailles's.

3. veebruaril 1917 lõpetasid Ühendriigid diplomaatliku vahekorra Saksamaaga ja kutsusid üles ühinema selle akt-siooniga kõiki neutraalseid riike. Nüüd Jaapan ei seisnud enam nii ägedasti Hiina sõtta astumise vastu, sest talle olid kindlustatud kõik õigused Saksa asumaadele Kaug-Idas. Hiina kuulutas Saksamaale sõja 14. augustil 1917. a. Nüüd surusid jaapanlased hiinlasile peale sõjalise kokkuleppe, mis andis Hiina sõjaasjanduse Jaapani majandusliku ja poliitilise kontrolli alla. Vähe veel sellest. Jaapan nõudis koguni, et rahukonverentsil oleks tal õigus kaitsta Hiina huve. See ettepanek ei läinud läbi Hiina valitsuse vastuseismise pärast, keda nüüd juba toetasid sõjast vabanenud liitlased. Hiina delegaatidele oli seegi suureks üllatuseks, et kõik Saksamaa eesõigused Šantungis olid ilma nende teadmata salajase kokkuleppe põhjal üle antud Jaapanile. Kuulsast „21 nõudmisest“ tuli aga Jaapanil paratamatult loobuda.

Nii näeme, et Jaapan teostab praegu Hiinas õigupoolest neid sihte, mida ta püüdis läbi suruda juba Hiina-Jaapani sõja järele 1895. a. Vene mõju kasvades Hiinas püüdis ta seda kõrvaldada 1904.—1905. aasta sõjas. Ka selle sõja võiduvili ei olnud kuigi suur teiste erapooletute suurriikide surve tõttu. Maailmasõja ajal nägi Jaapan peaaegu oma unistuste täitumist, kuid jällegi tuli taganeda võiduka entente'i ees. Kas suudab Jaapan nüüd teostada oma ammu igatsetud plaane, see sõltub praegu Euroopas käimas oleva sõja saatusest.

— ju.

Mardi- ja kadripäev, need on kaks eestlaste igivana pillerkaaritamise püha, aga mitte ainult eestlaste, vaid kogu omaaegse protestantliku maailma püha, millede kultus ulatub juba õige kaugesse minevikku. Kuid kuigi näiteks mardipäeva pidamine on rahvusvaheline, on selle päevaga seoses olevad kombed paljudes maades arenenud iseseisvalt.

Mardipäeva kultus arvatakse arenenud olevat Prantsusmaalt Tours'i piiskopist Saint Martin'ist, kes elas neljandal sajandil pärast Kristust. Pühaks kuulutatud piiskop Martin'i surmapäeva, 11. novembrit, hakati pühitsema paljudes katoliiklikes maades, hiljem kanti selle päeva pühitsemine (pärast reformatsiooni ajajärku) Lutheri sünnipäevale (10. november). Eestise on mardipäeva pühitsemine kandunud andidekorjamise päevana juba keskajal ja arvatavasti Saksamaalt, kus mardipäeva kultus oli eriti sügavalt arenenud.

Viimasel ajal on mardipäeva kultuse sära tublisti vähenenud. Omal ajal oli see päev aga pühaks, kus maal tööd ei tehtud ja igasuguste mängudega, küla-noorte kokkutulekuga ja mardisantimisega — andidekorjamisega — aega viideti. Sõltuvalt sellest on arenenud ka rohkesti mardipäevamänge, mida tänapäeval küll ainult vanemad inimesed mäletavad, kuid mida omal ajal peeti suure au sees.

Kõrvuti mardipäevaga, või õieti mardipäeva kultusest mõjutatuna, on arenenud vastavad kombed ka kadripäeval, mida peetakse kaks nädalat hiljem, 25. novembril.

Kadripäev on arenenud välja Püha Katariina surmapäevast. Ka sel päeval ei tehtud vanasti taludes tööd, vaid pühenduti mängudele ja andide korjamisele — kadrisantimisele. Nagu mardidki, nii käisid (ja käivad veel praegugi) kadrid külased ja majasid mööda ringi, olles riietatud tüdrukuteriideisse ja korjates kokku mitmesuguseid ande, mis siis hiljem koos ära söödi ja ära joodi. Tänapäeval on sellest kultusest jäänud järele siiski vaid tagasihoidlik vari, võrreldes mardi- ja kadripäeva tähtsusega meie külakultuuris vanasti.

Mardipäeva mängude kohta on mag. Elmar Päss koostanud võrdlemisi põhjaliku uurimise, mis annab meile kujuka ülevaate mardipäeva kultusest üldse, eriti aga meil, Eestis.

„Mardikombed on kõige paremini säilinud vist küll Pakris, eriti S.-Pakris. Mardid ja kadrid peavad seal oma pidu vaheldumisi, teine teine aasta. Osavõtjad poisid resp. tüdrukud moodustavad kindla kogu, mis järgemööda iga aasta ise peres kokku koguneb.

Mardid (santmart) toovad igaüks kodunt toidupoolist ligi. Kelle käes kogumispunkt, see teeb sel aastal õlut. Sinna viiakse ka maskid (santmarts-belidi ehk belete). Need on valmistatud puust, kohe iga-veks ajaks, värvitud heledate värvidega ja varustatud pikkade habemetega, mis tehtud jõhvist. Osavõt-

jad muretsevad omale mõne laevamudeli, harilikult kaunis suure, mis siis martide peresse üles seatakse. Kõik mardid moodustavad laeva meeskonna. Neil on 2 reameest (galfara), vanaisad, kes toimivad kipparina jne. Neil mõlemail ongi toredad puumaskid ees. Muud mardid ehivad end lihtsamalt, nii nagu keegi oskab. On kõik korras, siis algab päris etendus, kus „kipparid“ käske annavad ja „madrused“ neid täidavad. Mängitakse laeva varustamist, merelesõitu jne., kusjuures kõigiti nalja tehakse. Lüüakse ka tantsu, kuid ainult mardid omakeskel. Kõik teised on pealtvaatajad, kes kingitusi peavad andma, et etendusele pääseda. Mardid käivad ka küla mööda kerjamas ja laulmas. Saadud kingid, enamasti toidukraam, tuuakse mardimajasse kokku, kus mardid selle siis omavahel kinni pistavad, mis vahel paar päeva aega võtvat. Maskid jäävad peale pidu lõppu sinna peresse hoiule, kus pidu peeti. Järgmine kord viiakse nad siis naabriperesse, kus pidu algab. „Laev“ laenatakse sealt, kust saab. Katsudes võimalikult suurt muretseta. Viimastel aastatel tarvitatud laevamudel oli igatahes üle 1 meetri pikk.“

„Laeva varustamise“ mängust teisi teisendeid ei ole. Et esitatud mängu kirjeldus on Pakri saarelt, siis võib oletada mängus rootsi algupära. Mängus esinevad oskussõnad: galfara, kipparina toimiv vanaisa, samuti puumaskide nimetused: santmarts-belidi ehk belete, osutavad rootsi algupära kui rootsi keelest laenatud sõnad. Võimalik, et Pakri saare rootslastest elanikud on selle mängu saarele asumisel Rootsisist muiste juba kaasa toonud ja siin seda edasi levitanud.

Ilmselt enam kui „laeva varustamine“ on levinud „mardipulma“ mäng Lääne-Eestis. Mardipulma olid kutsutud kõik, kes olid mardis käinud või marte kingitustega toetanud. Paiguti peeti sääraseid pulmi nädal peale mardipäeva. Peremehele kutsuti ka jooma. Igast perest, kust mart oli, anti külimit otri linnaste tegemiseks. Külätüdrukud käisid jälle tantsimas.

Huvitavad on mardi pulmad. Pulmi valmistatakse ette nagu päripulmi. Tehakse õlut, saia, tuuakse viina jne. Toad kaunistatakse. Uhes pulmas olid rehetoa seinad nimelt tervenisti valgete linaste kangastega tapetseeritud ja kuuse- ning männiokstega kaunistatud. Lambid on mässitud siidpaberisse. Mardi pulmaks tarvisminev toit korjatakse varemalt külast. Käiakse hobustega talust tallu: lauldakse, tantsitakse, „tõmmatakse“ lõotsa jne.

Juba siis on mardi isa ja ema. Need on rahvariites, sest neid leidub siinpool veel võrdlemisi palju. Pulma ajal on säärane isa ja ema pulma isaks ja emaks.

Küla mööda käib ka kaasas mardi sokk. See ei puudu ka pulmaski. Sokul on pahempidi kasukad seljas, sarved peas ja saba taga. Soku elu on raske, kuna peab olema kummargil, et soku muljet anda. Sabaks

on sokul luud pika varre otsas. Sokk võib ka pahan-
dust tekitada, kui ta saba vette kastab ja nii vihtlema
hakkab. Ja seda armastab ta ka sagedasti.

Söögitoas on pikad lauad. Söögilauas erilisi kom-
beid ei ole.

Tantsuks mängib pill peagu vahet pidamata ning
tantsida soovijaid leidub alati.

Haripunkti pulmas moodustab laulatus. Mõni so-
biv jutukas peremees saab endale au pastor olla. Pas-
toril on must ametikuub, valge kaelaside ja kõik. Pas-
tor mis pastor. Altarit asendab linaga pealistatud
laud, mille ette noorpaar ilmub. Peigmees ja pruut
on mõlemad mardi ülikonnas. Kui tüdrukute hulgast
keegi pruudiks hakata ei soovi, siis asendab teda poiss-
laps tüdrukuriideis. Laulatustalitusega püütakse järele
aimata kiriklikku laulatust. Kõne mahlakus ja nalja-
kus oleneb muidugi õpetajast, kuid kõnet ehib sageli
õige lopsakas naturalism.

Laulatusele järgneb pärjamängimine. Tütarlapsed
moodustavad ringi ning tuttava „ilus haljas, ilus hal-
jas pruudi pärg“ lauldes annab pruut pärja ühes loori-
ga kellelegi üle.

Samal kombel „mängitakse“ peigmehe müts. Nüüd
mängib pill ainult vanale ja värsele noorpaarile.
Mõlemad paarid, ümbritsetud pulmalistest, tantsivad.
Selle „noortepaari loo“ ajal teised tantsust osa ei võta.

Ennemalt on vist veel mingeid kombeid olnud,
kuid mina rohkem ei näinud. Nüüd saab pruut noori-
kuks, s. o. saab tanu ja põlle.

Algab põlle lappimine. Visatakse nooriku põlle
võidu raha. See on abinõu raha kogumiseks, et jälle
viina tuua ja pulmi edasi pidada.

Samaks otstarbeks korraldatakse pulmas ka „amee-
rika oksjon“, milline komme küll vist hilisemal ajal
pulumakometesse on võetud. Pulmades, nii mardi
kui ka teistes, on Kirblas levinud kombeks veel arsti-
mine ja vihtlemine.

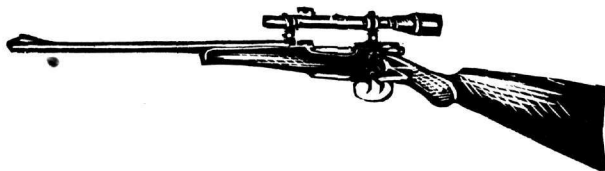
Arstimiseks tuleb kohale arst omapärasel riietuses.
Mäletan üht, kel oli peas vana natt, millist oli tarvitatud
vähjapüügi abinõuna ja millel kuivanud konna kondid
„lugu löid“ iga kord, kui arst pead liigutas. Arstil on
vorstivorm või midagi sarnast kuulamise abinõuks ja
igasuguseid imelikke arstimisvahendeid, mis pulma-
majast või selle ümbrusest iganes leida võib. Kohale
sõidab arst hobusega, kusjuures arst kui ka saatjas-
kond suurt lärmi teeb. Arstimist harilikult karde-
takse. Jooksmine ja püüdmine toob kisa ja vaheldust
pulmadesse. Kes end meeleldi arstida soovivad lasta,
on vanad mehed, kellele „pulmad pähe läinud“.

Vihtlemine pole arstimisest parem. Siin võetakse
„asplid“ (teatud puust riistapuu, millele lõng peale vänd-
datakse, et teada saada, mitu pasmast seda lõnga siis
õieti on). Nende külge seatakse vihad või luud (soo-
vitav märjad). Vändatakse ringi, inimene seisab ees
ja nii saavad vihelda kõik, keda kätte saadakse. Sage-
dasti on hirm, jooksmine ja püüdmine suuremaks
lõbuks kui vihtlemine seda ongi.

Tean pulmakommetest veel, et pannakse üles pul-
masari kuhugi rehe alla. Esimene peiupoiss viskab
sinna kõige enne tüki sea kõrva, pärast viskavad ka
teised liha. Mõnel pool on liha asemel vorst. See on
kõik selleks, et noorpaaril kunagi lihast puudus ei peaks
tulema.

Ja siis see jalalöömise komme. Seda tunnevad siin-
pool kõik, aga ma ainult ei oska seda kirjalikult nii
arusaadavaks teha. Peaksite nägema. Seda tehakse
ikka siis, kui on õled maas. 2 inimest heidavad pik-
kali. Lisan joonistuse juure, ehk saate kuidagi aru,
kui ei, siis kunagi näitan, kui juhus. Mõte on sel
(ühe jalga teise jala taga), kumb suudab teist üle
kaela tõmmata. Ja seda tugevuse proovi teevad nii
noored kui vanad.

„Mardipulm“ koosneb üksikutest eri mängudest,
mis huvitaval viisil on puhtal kujul üle võetud tava-
listest pulmakommetest. Mardipulma ja pulmakom-
mete vastastikuse mõjutuse keskoht on Läänemaa.

Laskeriistade töökoda

KARL KOPPELMANN

Tallinn, V.-Karja 3, tel. 472-40

**Igasuguste laskeriistade
parandus, uute osade ja
padrunite laadimise abi-
nõude valmistamine**

Pulumakommete mõju on ulatunud isegi mardi-
lauludesse. Näiteks leidub üksikuid mardisantidele
pakutavate andide eest pererahva tänamise värse, mis
laenatud pulmaandide jagamise lauludest. On levinud
samuti mardilauludes ja täiesti seal kodunenud ukse-
lõhkumise laul sel puhul, kui marte sisse ei lasta. See
motiiv esineb pulmalauludes tavalise ähvarduslauluna
sel puhul, kui kosilasi tallu ei lasta.

Osa mardipulmades esinevaid mängukombeid on
laenatud mardisandis käimise kommetest. Mardiisa ja
-ema ülesanded on rakendatud mardipulmadessegi.
Samuti „mardipulmades“ esinev sokk on laenatud
mardisandis käimise kommetest. Mõlema soku ülesan-
deks oli nalja tegemine.

Mardipulmadesse laenatud mardisandi kommetest
„mardisokk“ resp. sikk või pukk on omakorda lae-
natud jõulukommetest. Samasugune kui mardipulmade
mängus ja mardisandis käimisel sokkpukk oli juba
muistsel ajal soome sugu rahvaste jõulupukk resp.
jõulupukki, jõulukommetesse kuuluv olend. Üks vane-
maid soome jõulupuki teateid on järgmine:

„Kui mängudesse kütkestunudena kõige vähem
aimati, tuli Jul-bocken (Jõulu-pukk) sisse ja tekitas
laste suure kilkamisega ja vanemate naeruga ühise
kära, kuigi teda ei rõivastatud alati ühetaoliselt moo-
nutatuks; nii oli tema rõivastiseks harilikult ometi kui-
vanud tõrvast läikiv mask, mis oli valmistatud keha
järele, ümberkeeratud kübar ja must kuub või ümber-
pööratud nahad; looga või tündrivitsa ühte otsa oli
kinnitatud paar pukisarvi ja teise otsa viht.

Need varustised asetati nii, et sarved tulid pea
peale ja viht oli sabaks. Mees, kes esitas jõulupukki,
püüdis olla tundmatu ja painduv; temal oli õigus
hüpata üle laua, pritsida sabaga vett kaaslastele jne.“

Soome jõulupukk esineb muude ülaloesitatud män-
gudega koos nagu „mardipulmade“ mänguski. Mardi-

puki teisik on mardikaru, kes küll mardipulmades ei esine, kuid mardisandis käimisel täidab samu ülesandeid.

On küsitav, kas mardikaru Läänemaal tuntakse. Võimalik, et mardikaru esinemiskeskuseks on Pärnumaa, millega on ka seletatav tõsiasi, et see komme ei ole Läänemaal levinud mardipulmade mängu tunginud.

Mardipulm ise on rahvadraama. See tuletab meele veel neid meie ajani Karjalas mängitud jõulumängudraamasid. Sealsetes jõulumängudes toimetati samuti laulatust ja aimati järele tõelisi pulmi. Karjala imiteeritud pulmades esines ka pulma-arst, näiteks Kivenava mängudes.

Elu tähtpäevade kommete siirdumine mardi mängudes ilmneb peale pulmade, mis mardisandis käimise järel veedetati mardi järelpäeval, veel lapse-ristimises.

Teisal esineb veel „õpetaja“ (Toris), kes mardima süles olevat „last“ ristib. Hiljem kandub ristimine ka pererahvale. Kellele „õpetaja“ vett pritsib, see on lapse „vaderiks“ ja peab lapse „vanemaile“ andeid andma.

Kas mardi lapse-ristimist mängiti koos mardipulmadega, selle kohta ei ole teateid. Saadud teadete mardistsed esinesid mardisandis käimisel. Tori kihelkonna andmete järgi võib oletada, et ristsed esinesid koos pulmadega, sest seal mainitud n.-n. „õpetaja“ esines mardi pulmades, mitte mardisandis käimise puhul. Samuti esinesid pulmades noorpaari vanemad nagu lapse-ristimiselgi.

Mardi ristimisega ühenduses mängiti mardi ajal nukumängu.

Mõnikord on martidel riidest tehtud nukk kaasas, mida ristitakse ja siis peidetakse. Kes nuku kõige enne üles leiab, sellele öeldakse, et ta käesoleval aastal abiellub.

Kui laialt esines mardi nukumäng, selle kohta puuduvad lähemad andmed. Iseloomustavaks jooneks mardi nukumängus on peitmise motiiv. Mäng nähtavasti põlvneb igapäevastest tavalistest peitemängudest, kust see on üle toodud mardipäeva lõbustuste hulka.

Ristimistoiming teostati mardisantide poolt mardima või mardisandis käiva mõne naise lapse (õlgedest kuju?) ja pererahva juures. Oli veel teine vastupidine mardisantide kastmine, mis välja mõeldi pererahva poolt.

„Mõnikord asetati veega täidetud kapp kerisele, mille külge seoti pastla rihmad. Kui nüüd mardi isa läks võtma rihmu, oleks ta pidanud selle kapa-äie vett kaela saama, kuid mardi isa oli kaval ja kapa-äie vett sai see kaela, kes esimest korda mardisandiks oli.“

Ka tehti koerust martidele. Peretütred asetasisid veekapa parsile ja kinnitasid selle külge pastlapaela. Martid, arvates, et paelad neile pandud, tõmbavad paeltega ühes endile kaela kapa-äie vett.“

Mardi kastmise mäng esineb peamiselt Pärnumaal ja on arvatavasti seal tekkinud mardi ristsete ja võib-olla kevadise karjasekastmise eeskujul. Samatüübilise veega kastmise mängu tuntakse jõulu ajal Soomes.

Pisut tsirkusekunsti tuletab meele järgmine mardimäng, mida samuti kui mardiristimist mängiti mardisandis käies.

„Mardisantide hulgast tähtsam oli „rändav juut“. Nõnda nimetati pika habemega ja kongus ninaga vanameest, kelle käes oli suur puur lindudega. Linde nimetati õnnelindudeks. Lindude puuri all oli suur sahtel. Seal sees olid mardisantide valmistatud õnnekirjad. Kui keegi tahtis teada saada oma õnne, siis avas „juut“

puuriukse, kus lind sees oli, tõmbas sahtli välja ja lind pidi võtma sealt kirja. Muidugi lind ei teinud seda, siis aga kasutas „juut“ juhust, kui teda ei nähtud, tõmbas kiiresti kirja välja ja ulatas selle omanikule. Kirjad olid kõik nõnda seatud, et „juut“ teadis, mis kellelegi andma pidi. Tihti tekitasid need õnnekirjad suurt nalja“.

Umbes greeklaste õõnsat puuhobust tuletab meele (väiksemis mõõttudes muidugi) järgmine Pärnumaal levinud mäng.

Mardipäevaks tehti eriline puust hobune. Sellei pea, kael ja jalad olid tehtud puust. Keha oli puust konstruktsiooniga, tõmmatud üle tugeva riidega. Sellast hobust veeti kaasa. Kusagile sisse minnes pugest keegi mardisantidest hobuse õõnsasse kerre nii, et ainult jalad maha ulatasid, ja tegi siis igasuguseid tempe.

Hobusega (kes mardisantidega kaasas käis), lasti ikka kambrit mööda hirnudes ringi.

Mardipäeva kommetes esinevat hobust võib kõrvutada soomlaste jõluaegse samuti ehitud hobusega. Soomes jõulu ajal hobuseks moonutatud inimese hüples jõulutare jõuluõhtust kolmanda pühani. Soome eri paikades on olnud sellel olendil rohkesti erisuguseid nimesid. Hämes kutsuti sellist jõuluratsut tapaninvalko, s. o. tabanipäeva valge hobune.

On huvitav, et liivlastelgi esines mardihobune, mis oli küll teistmoodi valmistatud. Sellele pandi raibe pea otsa. Sellane hobune ratsutas mardipäeval ühes õlgedest tehtud varsaga (suksuga) ja tikkus tüdrukuid kimbutama.

Et mardihobune oli tuntud juba liivlastel ja samuti jõulu ajal soomlastel, siis võiks oletada inimese hobuseks moonutamise kommet soome sugu rahvaste juures üldiseks ja võrdlemisi vanaks. Oli ju püha Martinus samuti tuntud hobuste patroonina.

Harva esinevate mardimängude hulka, nagu „laeva varustamine“, kuulub „kassi-leierkast“.

Sangastes tarvitati ka veel nõndanimetatud „kodu leierkast“. Seda kasutati peaausjalikult küll mardipäeval, kuid oli juhuseid, kus seda tarvitati ka jõulude ajal. Kodu leierkast oli lihtne puukast, mille põhja oli pandud kannel. Nüüd võeti kass ja seoti talle saba otsa kellukene, ja asetati kasti. Kast suleti. Kasti külgedel olid augud, kust voolas sisse värsket õhku. Kass, tahtes kella saba otsast ära kiskuda, hakkas kasti kargama ja tekitas nõnda kandle peal hüpates „muusikat“.

Kassi-leierkasti resp. kodu-leierkasti mängust leidub ainus Lõuna-Tartumaa kirjapanek. Näib olevat tõenäone mängu motiivide järgi otsustades, et see on samas piirkonnas tekkinud ega ole veel saanud levida. Võimalik, et ainult lastemänguna ongi „kassi-leierkast“ esinenud.

Jõuluaegseid rohkeid tasakaalumänge tuletab meele samasse liiki kuuluv mardipäeva mäng.

Päris mardipäev algas mitmesuguste mängudega. Teatakse veel kaht mängu — „õllejoomist“ ja „märgilaskmist“. „Õllejoomine“ sündis järgmiselt: toa lakke riputati suur konks ja konksu külge köis. Köie alumisse otsa seoti mingi puu. Puu peale istus kaks meest. Teine mees istus puu tasakaalus hoidmiseks, kuna esimene pidi ühe ülesande täitma. Ülesanne oli järgmine: mees pidi hoidma kepi otsa asetatud õlleklaasi tasakaalus ja teise käega pidi ta tühjendama pudeli õlut. Ehkki ülesande täitmine oli raske ja nõudis äärmist osavust, siiski täitsid mitmed selle ülesande. Autasuks ülesande täitmise eest oli üks hani.“

Säärased on muistsed eestlaste mardipäeva mängud. Kuupalju neist mängudest tänapäeval säilinud on on küsitav.

E H I T U S E A . - S .

BETON

TALLINN, PÄRNU MNT. 6 40. KÕNETR. 412-83

TEOSTAB: IGASUGUSEID BETOON-,
RAUDBETOON- JA HOONETE EHITUSI

VALMISTAB PROJEKTE JA EELARVEID

K/Ü.

„EHITUSKIVI“

V.-KARJA 12-1, TALLINN

Müüb:

Telliskive

Katusekive

Silikaatkive

Põlutorusid

Eterniiti

Meilt ja mujalt

1. novembril s. a. esines N. Vene väliskomissar V. Molotov suure poliitilise kõnega, milles ta kirjeldas abistamispakke kolme Balti riigiga kui absoluutse usalduse ja vastastikuse arusaamise tulemust, mis valitseb N. Liidu ja nende riikide vahel. Nende riikide erilise geograafilise seisundi puhul, kuna nad kujutavad nii-öelda juurepääsu N. Liidule Läänemere poolt, on N. Liidu valitsus ja Balti riikide valitsused kokku leppinud anda nendes riikides baase ja seisukohti N. Liidu sõjalaevastikule, õhujõududele ja piiratud arvule maaväele. Eriti rõhutatult pöörduis Molotov teatava välismaa ajakirjanduse vastu, mis väitis, et nende paktide ellurakendamiseks olevat seoses Balti riikide sovjetiseerimise. See jutt Balti riikide sovjetiseerimisest on N. Liidu vastaste provokatsiooni saadus ja pidi tulema kasuks N. Liidu vastastele. Balti riikide suveräänsuse puutumatus ja nende siseasjadesse mittevahelesegamise printsiip on täiesti selgesti kindlaks määratud abistamisaktides.

Puudutades edasi Soome küsimust Molotov jatkas, et N. Liidul ei ole kavatsusi ei Viiburi ega Ahvenamaa saarte suhtes, samuti ei taha ta avaldada survet Rootsil ja Norralle, nagu seda väitsid mõttetud ja kurifantlikud kuulused, mida levitati välismaal. N. Liidu ettepanekud Soomele on väga mõeldud ja piirduvad sellaste abinõudega, mis on vajalised julgeolekuks ja tõsiselt sõbralike suhete loomiseks Soomega. N. Liidu valitsus on algul esitanud Soomele ettepaneku sõlmida abistamisakt samasugustel alustel kui vastavad lepingud Balti riikidega. Soome esindajad avaldasid aga arvamist, et see ei ole kooskõlas Soome absoluutse neutraliteedi põhimõttega. N. Liidu valitsus seejärele ei jäänud oma esimese ettepaneku juure. Ta piiras oma ettepanekuid mõnede saarte üleandmisega Soome lahes ja ettepanekuga viia maapiir Leningradist põhja pool „paar tosinat kilomeetrit põhja poole“. Vastutasuks on N. Liidu valitsus pakkunud Soomele kaks korda nii suurt piirkonda N. Liidu Karjalast. Edasi on N. Liidu valitsus teinud ettepaneku rentida väike tükk Soome territooriumist Soome lahe suudmes merebaasi jaoks. See toetuspunkt peab N. Liidule, täiendusena vastaspoolset Eesti rannikul asetsevale Paldiski baasile, tagama täielise julgeoleku Soome lahes ja vastaks seega ühtlasi ka Soome ranniku kaitse huvidele.

2. novembril, mil Soome delegatsioon riiginõunik Paasikiviga ja rahaminister Tanneriga eesotsas jõudis edaspidisteks läbirääkimisteks uuesti Moskvasse, kirjutas „Uusi Suomi“ oma juhtkirjas:

Nõuk. Liidu poolt on nüüd need läbirääkimised viidud diplomaatlike läbirääkimiste ringist avalikkuse ees toimuvateks läbirääkimisteks. See tähendab loomulikult uut astet läbirääkimiste käigus.

Molotovi kõne sai Soomes teatavaks alles hommikutundidel, mispärast tuleb pöörduda ainult mõnede üldiste tähelepanekute tegemisega. Nõukogude Liidu poolt Soomele tehtud ettepanekute motiivina esitatakse Leningradi julgeoleku, millele olevat hädaohuks Soome territooriumi lähedus.

Soome ei hau mingisuguseid agressiivseid mõtteid kellegi vastu — see ei kuulu väikese riigi eluavalduste ja tegevuse hulka. Meie maa soovib elada ainult rahulikku elu ühe liikmena nende erapooletute riikide

rühmas, mille moodustavad põhjariigid. Sellest tingimatust erapooletuse ja rahu tahtest on tingitud ka kõigi niisuguste võimaluste väljalülitamine, et Soome loovutaks oma territooriumi mingisuguste Nõuk. Liidu vastu sihitud hangete teostamiseks.

Mõistame siiski, et Nõukogude Liit soovib kindlustada oma suurima sadamalinna julgeolekut. Aga me ei saa kaasa aidata niisugustele korraldustele, mis sünniksivad meie puutumatus arvel.

4. novembril Tartu vallas korraldatud lõikuspeol esines Peaminister Jüri Uluots kõnega praegusest poliitilisest olukorrast. Peaminister peatus oma kõnes ka uue valitsuse senise töö juures. Vabariigi Valitsusel on olnud Eesti ja Nõukogude Vene abistamisakti täitmise alustel ütelda oma lõppseisukoht ja lahendada rida lahtiseks jäänud küsimusi. Peaminister rõhutas, et meie omalt poolt oleme püüdnud kokkulepped ausalt kinni pidada, mida on ilmutanud ka meie lepinglane. Kui siin on tulnud ette üksikuid väikesi viperusi, siis ei ole need suutnud rikkuda vastastikust arusaamist.

Rohkesti tööd on Vabariigi Valitsusele annud ka sakslaste väljarändamine ja nende varanduse likvideerimisega seoses olevad küsimused. Pikemalt ja põhjalikumalt on Vabariigi Valitsus kaalunud ka sõjalaulukorras turgude leidmise küsimust ja meie väliskaubanduse arendamist, et tuua olukorda soodus lahendus.

Lõppeks peatus peaminister veel selle juures, mida oleks tarvis ja mida kavatsetakse teha põllumajanduse alal. On tarvis juba aegsasti hoolitseda, et kevadel tööjõust puudust ei tuleks, sest ei ole kindel, kas me tuleval aastal väljast tööjõudu saame. Linnades suuremates töökeskustes tuleb hoolitseda tõsiselt tööst vabanevate vanemate tööliste eest.

Üldse tuleb lahendada olukord nii, et kõigil kodanikel oleks tunne, et Eesti riik tahab hoolitseda oma kodanike eest. Me peame püüdma, et eesti rahvas oleks tugev ja et ta üksikud osad oleksid kindlasti liitunud. Tähtis on, et me oleme seesmiselt tugevad, sest siis ei ähvarda meid ükski oht ja me võime siis edukalt välja jõuda praegusel ajal rahvaste raskest ajaloost.

Me ei tea praegu, kes osutub käimasoleva sõja võitjaks, kes kaotajaks. See aga on väga tähtis meile kui ka teistele. Kõige selle tõttu nõuab praegune olus- tik ohvrit meilt kõigilt. See ei tohiks aga meid kohutada, vaid me peame püüdma julgelt, kindlalt ja üksmeeles sellest üle saama. Peaministri kõne võeti vastu elava heakskiiduga.

7. novembril pühitses Nõukogude Liit oktoobri-revolutsiooni 22. aastapäeva, mis puhul korraldati kogu N. Liidus suurejoonelisi pidustusi. Ka Tallinnas korraldati sel puhul „Estonia“ kontsertsaalis pidulik aktus, millest võttis osa rohkesti külalisi. Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneriga eesotsas.

Aktusel esines kõnega välisminister prof. A. Piip, kes ütles muuseas: „Eesti ja N. Liit elavad üksteise kõrval vastastikuses suveräänsuse austamises ja sõbralikus koostöös. Eesti on alati tegutsenud vaid sil- lana läänerahvaste ja idanaabri vahel, oma parimate võimete kohaselt. See usalduslik õhkkond, mis kahe naabri vahel aset leiab, on sedavõrd siiras ja oma-

pärane, et välismaailm ei taha aru saada, kuidas on kahe oma suuruselt erineva riigi vahel võimalik täieline ühevõrdsuse tunnustamine mitte ainult teoreetiliselt, vaid ka praktilises poliitikas. Meie, mõlemad naabrid, leiame selle aga olevat päris loomuliku ning kõige parema ja kindlama aluse sõbralikuks koostööks ja probleemide rahulikuks lahendamiseks oma rahvaste elujärje üldisel tõstmisel.

Seepärast ongi meil täna nii hea meel märkida oma suure naabri aastapäeva ja soovida N. Liidu rahvastele ja nende valitsustele, eesotsas N. Liidu rahvaste suure juhi härra Staliniga, tõsiselt kõige paremat õnne ja rahulikku arengut.

Ministri tervituskõnet kviteeriti tugeva aplausiga. Kõnele järgnes orkestrilt „Internatsionaal“.

Välisministri kõne järele võttis sõna N. Liidu saadik Eestis K. Nikitin, kes rõhutas omakorda mõlema maa vahel valitsevat sõbralikku vahekorda, mis on rajatud täielisele usaldusele teineteise vastu ja vastastikusele arusaamisele huvide ühtlusest ja lugupidamisest kummagi heanaaberliku maa suveräänsuste õiguste vastu. Saadiku kõnele järgnes Eesti hümn.

Belgia kuningas ja Hollandi kuninganna otsustasid saata Inglismaa, Prantsusmaa ja Saksamaa riigipeale telegrammi rahuläbirääkimiste alustamiseks. Berliinis loodetakse, et rahuaktsioon leiab sõbralikku vastukaja. Samal päeval esines Saksa riigikantsler Hitler Münchenis rahvussotsialismi hällikohas „Bürgerbräus“ suure poliitilise kõnega, milles ta rõhutas, et sõda kestab maailma rikkuste jagamiseni ja et Saksamaa ei alistu, kuna sõjasüü on Inglismaa poolel. Hitler teatas, et Saksamaa on valmistunud viieaastaseks sõjaks ja et tema nõudmised on: antagu asumaad Saksamaale tagasi. „Võita võib ainult üks, ja see oleme meie,“ lõpetas Hitler oma kõne.

Lühikest aega pärast Hitleri kõne lõppu ja juhi ärasõitu jaama leidis keldris aset plahvatus, milles sai surma 7 ja haavata 60 inimese ümber. Nagu selgus, oli siin tegemist atentaadikavatsusega Saksa riigi juhi vastu, mis saatuse heal tahtel aga nurjus. Saksa poliitiseivõimud on alustanud sündmuse kohta valju juurdlust.

9. novembril kirjutab Reuteri sõjaväeline korrespondent, et Saksa löögiväeosad on okupeerimas külasid piki Hollandi piiri, mis on tekitanud ärevust. Belglast on hästi ette valmistatud vastu panema igale välkedasi tungile läbi Ardennide või Liège'i naabrusest. Kuid nad ei ole nii hästi kaitstud Hollandi poolel. Lõuna-Hollandi kaitse ei ole küllalt edenenud, et pidada vastu suurele rünnakule, kuid Holland on ehitamas kindlustuste ahelat, mis kaitseks lähenemist läbi Meuse'i. Maailmasõjast saadik Belgia sõjavägi on nautinud täielist tunnustust. Kuningas Leopold on tunnustatud juht ja treeneritud staabiohvitser ja tema mõju sõjaväe kutselisele küljele on olnud tunduvalt. Tema varustus ja relvad on moodsaimad ja kõrgeväärtuslikud. Hollandi sõjaväel on suured teadmised asuma sõjaretkest, kuid tal ei ole kontinentaalkogemust. Seisukorda peetakse tõsiseks, kuigi mitte lootusetuks.

10. novembril teatatakse, et ettevaatusabinõuna on Hollandis üle üjutatud vähemad piirkonnad. Mis oli viinud Hollandit suurendama oma ettevaatusabinõusid, ei ole teada. Tarvitusel võetud kaitseabinõude kohta on avaldatud minimaalselt teateid. Olgu tähendatud, et teated maa-alade üleujutamistest ei ole ilmunud Hollandi lehtedes. Ametlikest ringkonnist ei ole saadud mingeid lähemaid teateid selle kohta, mis võib tulla või mis on tulemas. Pinevus ja rahutus on siin kasvamas. Igauks küsib, mis on juhtunud viimastel päevil, et arvatav hädaoht on suurenenud.

Teated viimaste tarvitusele võetud kaitseabinõude kohta on läinud kiiresti suust suhu. Haagis on kaheksakordistatud valvet valitsushoonete juures. Samal ajal tähendatakse, et kuuldused Briti saadiku tagasikutsumisest Londoni on alusetud.

Ametlikult teatatakse, et Hollandi armees on tühistatud puhkused. Puhkuselolijad peavad tagasi pöörduma täna õhtuks.

Lisaks puhkuste tühistamisele sõjaväes on nüüd tühistatud ka kõigi politseinike puhkused kogu Hollandis.

Sõjaväelised võimud on teinud korralduse Baarni ja Zeisti linna elanike lahkumiseks nende linnade territooriumidelt, kuna need üjutatakse viivitamatult üle. Osa Baarni maa-alast on juba vee all.

Ärevuse tagajärjel on ka Helveetsias ja Daanis kutsutud uusi mehi lippude alla ja suurendatud maa- ja mereväe koosseise.

12. novembril peeti Tapal kohalike seltskondlike organisatsioonide ühisel korraldusel lõikuspidu, mil lest võttis osa külalisena ka minister A. Oiderra, kes esines pidul kõnega.

Puudutades sõda läänerialal märkis kõneleja, et sõda on meist küll sajad kilomeetrid kaugel, kuid tema tuline hingeõhk ulatub meilegi. Tugevam sõda käib aga praegu merel. Meie kaubavahetus välismaadega mereteed kaudu on raskendatud ja igati kallinenud. Seetõttu kipuvad kaupade hinnad tulevikus küll vahest tõusma. Kuid Vabariigi Valitsus hoolitseb selle eest, et elu ei jääks seisma, et tööstustel jatkaks tooraineid ja rahval tööd ning leiba.

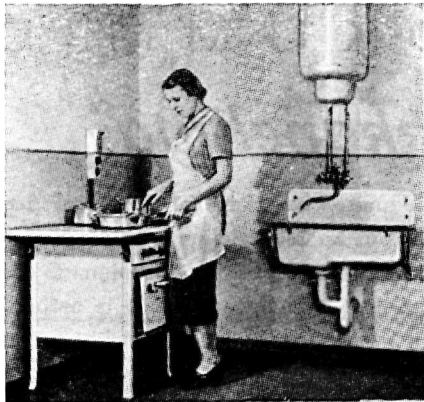
Praegusel raskel ajal peab rahvas eriti heatahtlikult, riigimeelselt ja targalt, väsimatult ning ennastohverdavalt kaasa aitama riigijuhtidele, siis jõuab Eesti riik kõik mured kanda vankumatult. Vab. Valitsus soovib, et rahvas avaldaks elavat isetegevust, et üksikute organisatsioonide isetegevuse niredest paisuks suur rahvuslik jõgi, mis kindlasti kannaks meie riigilaeva.

Kui lõpuks seame endile küsimuse, mis ootab meid tulevikus, siis peame ütleva, et tulevikku ennustada ei suuda keegi. Ent meie elukogemused ja sisemine äratundmine näitab meile kindlasti, mida peame tegema. Vana äraproovitud relv, millega alati kõige raskematest võitlustest on välja tulnud, on töö. Meie töö ja tegevus tuleb seada nii, et see tuleks kasuks meie rahvale. Meie kõikide suurimaks püüdeks ja ülesandeks olgu, et töö ei lakkaks, et põllud oleksid küntud, et meil kõigil oleks süüa, juua ja peavarju. Valitsus püüab hoolitseda selle eest, et rahvas võiks jätkata oma tööd igal alal ja, kui omame külladaset rahvuslikku meelt, sisemist ühtlust ja julgust, siis meie rahvas ei kao kunagi, vaid meie läheme ausalt enda peale võetud kohustusi täites vastu paremale ja avaramale tulevikule, siis leidub meie kodudes alati sooja päikesepaistet ja üllast tööroomu, milleks soovin õnne ja jõudu!

13. novembril peetud Vabariigi Valitsuse koosolekul vaadati lõplikult läbi ja otsustati esitada väikekorterite üürihindade korraldamise ajutise seaduse eelnõu. Seaduseelnõu järele tulevad kõik korterid kuni 45 m² pörandapinnaga normeerimisele, kujuures seaduse alla ei käi pärast 1. jaanuari 1938. a. valminud majad. Ülenormi üüri võtmist karistatakse. Üldist üüriseadust ei peeta praegu otstarbekohaseks.

Soome delegatsioon pöördus Moskvast tagasi Helsingi. Välisminister Erkkö seletas Soome delegatsiooni eelseisva Moskvast tagasipöördumise kohta välisajakirjanikele, et delegatsioon tuleb tagasi oma algatusel ja ilma valitsuselt palumata uusi juhtnõure. Kõik edaspidine on olenev aruandest, mille delegatsioon toob kaasa. Sellest olevat sõltuv, kas on veel võimalusi edaspidisteks läbirääkimisteks. Minister Erkkö rääkis läbirääkimiste möödaminevast katkemisest. Soome valitsus on täna enne lõunat presidendi eesistumisel arutanud seisukorda. Pärast delegatsiooni tagasisaabumist arutab valitsus kogu küsimuste kompleksi eduskunna juhtidega. Hea tahe õnneliku lahenduse leidmiseks on endiselt olemas. Soome valitsus ei kavatse esialgu avaldada mõlemapoolseid ettepanekuid.

Arvatakse, et delegatsiooni tagasijõudmine ei tähenda läbirääkimiste lõplikku katkemist.

Elektripliit

on usaldatavam abiline tänapäeva praktilisele perenaisele.

... Ja tarvitades elektrit korteri pörandapinna-tariifi järgi, pole keetmine sugugi kallim petrooleumist ega puudest.

Tutvuge moodsate elektripliitidega ja elektrikasutamise võimalustega

TALLINNA LINNA ELEKTRIAAMA
NÕUANDE BÜROO'S

Raekoja plats 9 :: Vanas vaekojas :: telef 466-77

IKKA
ja
ALATI

ÕLLED:
SANGAR KANGE
TÕMMU
Ekstraal ERIPRUUL
MAHLAJOOGID
SIDRUNHAPPEJOOGID
MÜDU

**S
A
K
U**

ERA

NOKIA AUTOKUMMID

„Hakkapeliitta“

kindlustavad Teile liikumise ka rängimal kevadisel teel. „Hakkapeliitta“ on uus Soome autokumm sõiduautodele. Ta veab sõiduki läbi pehmest ja porisest maapinnast tänu eri autokummi protektorile. Pidurdus on täpne ja mõjukas, kurvid ja pöörangud õnnestuvad hästi külglibisemiseta. Veoautodele vastavat autokummi nimetatakse Nokia „Kelirengas“

Laos saadaval ainult värsked autokumme

S. K. T. A. S. **NOKIA**^{SE} peaesindaja

O. TAMBERG

Tallinnas, Lai tän. 5. Tel. 437-35

Firma

Gustav Pihlakas

Asutatud 1882. a.

Kirjaümbrikutehas, albumite ja teiste paberikaupade, köitmise ja lineerimise tööstus

Tallinn, Toompuiestee 18,
telefon 437-49

—
Valmistab igat seltsi kaupa
paberi ümbertöötamise alal
t u n t u d h e a d u s e s

—
Ainuke vanim ja suurim sel alal eesti
kapitaliga töötav ettevõte

Aktsiaselts

Eesti Kaupmeeste Majanduskeskus

Tallinn, Estonia pst. 27

Telefonid: keskjaam 413-05
juhatus 413-03
müük 413-04

Suures valikus kõiksugu

karusnahku

soovitab

Karusnahkakauplus

Sauna tän. 2, Tallinnas

Telefon 470-02

POSTIMEES

Eesti vanim ja sisukaim päevaleht

KUUKIRI

LASTELEHT

vanimaid ja sisukaimaid eesti noorte ajakirju.

TRÜKIKODA

valmistab igasuguseid trükitöid liht- ja värvitrukis kiirelt ja asjatundlikult

KÖITEKODA

kõiksugu köitetöid lihtsast köitest kuni iluköiteni.

TSINKOGRAAFIA

joon-, vörk- ja mitmevärvikliseid.

„Postimehe“ töökodade tööd on hinnatud kõrgemate auhindadega, suurte kuldaurahadega.

Raamatu- ja kirjutustarvetekauplus

Tartus, Suurturg 16, telefon 22 50.

Peakontor: Tartus, Ülikooli tän. 21-23

Telefonid: toimetustalitus 40-80 kuni 40-84

TALLINNA KONTOR: Tallinn, Viru tän. 11, tel. 436-11

Kivitrükikoda

J. MÄNNIK

Valmistab kõiksuguseid kivitrükitöid

Tallinn, Soo 23

Telefon 436-86

Suures ja moodsas valikus

parimaid

ülikonna-
palitu-
kleidi-
mantli-

riiideid

Suur valmis-ülerõivaste osakond

Hästiistuvaid moodsalõikelisi

manleid rikkaliku karusnahaunistusega,
palituid ~ **ülikondi** ~ **pükse**
Joppe, naftk- ja presentkuubi

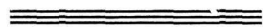
Tellimiste vastuvõtt. ~ Oma suurtöökoda

Fma **M. JÄNES**

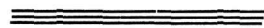
Tartu

Kaubahoov 8-9-10-11-12
Kõnetraat 25-91

A J. TRANKMANN & Ko.

LAEVAMAAKLER,
SPEDITSIOON
JA TRANSPORT

TALLINN, PÄRNU M. 6, URLA MAJAS

TEL. 442-57 & 442-59

Virumaa Elektri A/S.

RESERVEERITUD

Kontor
„VIRONIA“

H. Simm & Ko.

Tallinn, V.-Posti 5. Tel. 446-98

Masinad ja seaded

*naftatööstusele,
jalanõudeitööstusele*

Dalamismasinad

*DIII,
tselluloosvill,
villane lõng*

Pronks- ja alumiiniumpulbrid

Soovitame soodsalt
uusi ja pruugitud
esemeid

Narva mnt. 18, tel. 306-84:

moodsat mööblit: riide- ja puhvetkapid, kirjutus- ja söögilauad, toolid, voodid, sohvad, tugitoolid, peeglid jne.; õmblus- ja kirjutusmasinaid, jalgrattaid, grammofone, teemasinaid jne. jne.

Maneeži tän. 4, tel. 301-23:

valmisrõivaid: ülikonnad, palitud, vihmamantlid, peakatted, jalatsid jne.; vaipu (põranda ja voodi), tasku- ja käekelli, sporditarbeid, binokleid, fotoaparaate, kuld- ja hõbeasju jne. jne.

Võetakse esemeid komisjoni-
müügiks.

Külastage pandimaja kauplusi!

Tartu Eesti Majanduse Ühisus

TARTUS, Holmi 12-18.

Harukauplused:

Tartus, Võru 4 ja Suurturg 9, Räpinas, Pukas, Puhjas, Kavastus, Varal, Kambjas, Lähtel, Võnnus ja Melistel.

Laos

suures valikus soodsate hindadega põllumajandus-
likud, raua-, naha- ja koloniaalkaubad, ehitusmater-
jalid, küfte ja määrdeõlid jne.

Esindused:

Heinrich Lanz, Mannheim

traktorid, rohu- ja viljaniifjad, kartulivõtmismasinad

Venn. Röber, Wutha

viljapuhastamis- ja sorteerimismasinad.

Luterma

vineer ja mööbel.

Astuge Tartu Eesti Majanduse Ühisuse liikmeks! Sellega kindlustate endale soodsama kaubaostu võimaluse.

EESTI HÜPOTEEGIPANK

Tartus, Võidu tän. 11, omas majas.

Annab linnade kinnisvarade peale pikaajalist pantlehe-laenu esimese obligatsiooni kindlustusel.

Laenult võetakse aastas 6,5% ja 1% kustutusmaksu.

Üheks kasulikemaks ja kindlaimaks rahapaigutamise vahendiks on 6% Eesti Hüpoteegipanga pantlehed. Hoiusummaomanikel on kõige kasulikum hoida raha pantlehtedes.

Pantlehtedesse paigutatud kapital on mitmekordselt kindlustatud pangale panditud kinnisvaradega, mille korrashoiu ja tule vastu kindlustamise järele valvab Eesti Hüpoteegipank.

Pantlehtedesse investeeritud kapital kannab praeguse kursi juures 6,7% aastas, mis maksetakse välja 2 korda aastas.

Pantlehti müüvad Eesti Hüpoteegipank ja kõik kodumaa suuremad rahaasutused.

JUHATUS.

Tartu Vesiravila

Kliiniline ja
ambulatoorne ravi

Pikk tänav 62/64
Telefon 20-34

Asutus töötab
aasta läbi

Ravitakse närvihaiğusi — närvipõletikke, närvihalvatusi, närvivalu, närvinõrkust (neurasteeniat), narkomaaniat, sugulist jõuetust, unepuudust, närvilist sügelemist, **ainevahetuse haiğusi** — podagrat, rasvumist, suhkrutõbe, kilpnäärme rikkeid; **liigeste- ja lihaste haiğusi** — liigeste põletikke, jooksvahaigust (reumatismi)

Ravivahendid: pärmivedeliku-, süsihappe-ekstrakti-, soola- j. t. arstlikud vannid, charcot' j. t. dušid, rabapakkimised, **kõrguspäike**, diatermia, faradisatsioon, galvanisatsioon jne., massaaž. **Gymnacoloni-Darm-Bad** — soolteravimise **aparaat** — kõhukinnisuse, kõhupõletiku ja ainevahetuse haiğused soolteriketega puhul

Prospektid saadetakse igal tellimusel

Juhatus

EESTI ARSTIDE-KLINITSISTIDE ÜHINGU

ERAHAIGLA

Tallinnas, Narva maantee 6-a. Telef. 428-80

Statsionaarne ravi igal erialal

Alatine arstlik valve

RÖNTGENIKABINET: läbivalgustused, ülesvõtted, röntgenteraapia (ravi). Tasud vastavad keskhaigla taksidele.

ELEKTRIKABINET: diatermia, kõrguspäike, sinine valgus, elektrivibratsioonid, neljaraku-vann, diatermia mudaga.

MASSAAŽIKABINET: üldine ja osaline massaaž.

VESIRAVILA: männiekstrakti-, meresoola-, Haapsalu tervismuda, söehappe-, pärimi- ja vahuvannid, istevann, valguskapp, aurukapp, charcot-, šoti-, kapillaar-, aurudušid.

LABORATOORIUM: kliinilised ja bakterioloogilised analüüsid ning kvantitatiivsed, keemilised ja mikrokeemilised määramised.

ANTS SILVERE tehaste
ÕLLED

Pilsen, München, Eksport-Pilsen

ja karastavad joogid õuna- ja marjamahladest

ON VÄRSKENDAVID JA TOITVAD

TARTU LINNAPANK

Tartus, Raekojas. Telefonid 22-32 ja 31-32

Võtab raha hoiule jooksvale arvele,
kindla tähtaja peale ja kuude viisi

Annab laene. Ostab ja müüb väärtpabe-
reid. Müüb Riigi Klassiloterii pileteid

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahvarikkamates kohtades maal

Saadaval hoiukarbid

Daamidel tähele panna!

Kas olete juba tutvunud „Rauaniit'i“ uudis-
saadustega? On juba üldtuttavaks saanud,
et „Rauaniit“ on viimasel ajal kerkinud jälle
esirinda

**Moodsaid ja kõrgekvaliteedi-
lisi kleidiriideid, paelu ja pitse**

pakub suures valikus

A/S. «RAUANIIT»

EESTI KIVIÖLI A/Ü.

Müügibüroo: Tallinn, Pärnu mnt. 10

Tel. 478-66